

הואיל משה

פרשת חקת שנת תשפ"א

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"א"ס

ובספר הדרת בנימין (הדרן עמ"ס גיטין) כתב עפ"יז לבאר פלוגתת ב"ש וב"ה דאזלי לשיטתייהו, די"ל דהא אם אף בסוטה ספק איכא לאו או לא, תליא בפלוגתת הרמב"ם והרשב"א, אי בספיקא דאורייתא מה"ת אזלינן לקולא או לחומרא, דאם אזלינן לקולא, מסתברא דבסוטה ספק ליכא בה אלא איסור עשה, דהא אי לאו דחידשה התורה דסוטה אסורה הו"א דמותרת לגמרי, שהרי בכל ספיקא אזלינן לקולא, אלא דכאן חידשה התורה לאסור אף בספק סוטה, ולכן מה שכתבה התורה ונסתרה והיא נטמאה לאסרה גם בספק, אין לך בו אלא חידושו דאיכא בה איסור עשה אבל מנ"ל לרבות לאו, משא"כ אי ס"ל ספיקא מה"ת לחומרא, א"כ לא בעינן קרא לאסור ספק סוטה דמהיכי תיתי דגרע משאר הספיקות דאסורין, ולפי"ז י"ל דקרא אתיא להוסיף בה גם איסור לאו

אך אי ס"ל ספד"א מה"ת לחומרא ואף בסוטה ספק איכא לאו, הדקל"ד למה צריך קרא במחזיר גרושתו תיפ"ל דאסורה משום לאו דסוטה, ומכח זה מסתברא שפי כב"ה דמותר לגרש אפילו בהקדיחה תבשילו, ולכן איצטריך קרא לאסור מחזיר גרושתו, משא"כ אי בספק סוטה אין בה אלא איסור עשה לבד, א"כ שפיר י"ל דקרא לא יוכל בעלה הראשון בא להוסיף עליה איסור לאו, ולעולם אסור לגרש א"כ מצא בה ערות דבר.

ונודע קושית הראשונים על הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, א"כ אמאי חייבה התורה אשם תלוי על הספק, וכתב המהרי"ט לתרץ, דהרמב"ם לשיטתו דס"ל בהל' שגגות (פ"ח-ה"ב) כמ"ד במסכת כריתות (דף י"ז:) דאשם תלוי חייב בחתיכה אחת משתי חתיכות, דכיון דהו"ל איקבע איסורא, ולכן אע"ג דספק דאורייתא מה"ת לקולא, היכא דאיקבע איסורא החמירה התורה בספק, ובמסכת כריתות (שם) מבואר, דזה אי בעינן חתיכה אחת או שתי חתיכות תליא אי ס"ל יש אם למסורת ומצות כתיב, או דס"ל יש אם למקרא ומצוות קרינן עכ"ד.

ולפי"ז מבואר פלוגתת ב"ש וב"ה, דאיתא במסכת סנהדרין (דף ט:) דב"ש ס"ל יש אם למקרא, וב"ה ס"ל יש אם למסורת עיי"ש, ולכן לב"ש חיוב אשם תלוי הוא בשתי חתיכות דאיקבע איסורא, ומינה דבעלמא ס"ל ספיקא מה"ת לקולא, ולדידהו בסוטה ליכא אלא איסור עשה, ולכן שפיר ס"ל לא יגרש א"כ מצא בה דבר ערוה, דלא קשיא להו מהא דאסרה התורה מחזיר גרושתו משנישאת, די"ל דהכתוב בא להטיל עליה איסור לאו.

ויזבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר: דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: ואיתא במדרש רבה (פ' בא פרישה י"ט-כ), יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש, יהי לבי תמים בחקת הפסח ובחקת פרה אדומה למען לא אבוש, והוא תמוה.

והנבס"ד, דאיתא בשבת (נ"ד), אמר רב, רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד, כתיב (שמואל ב-יב) ואת אשתו לקחת לך לאשה, לקוחין יש לך בה (קדושין תופסת בה שאינה אשת איש), דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו (על תנאי שאם ימות תהא מגורשת מעכשיו), שנאמר (שמואל א-יז) ואת עשרת חריצי חלב האלה תביא לשר האלף, ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח, מאי ערובתם, תני רב יוסף דברים המעורבין בינו לבינה (היינו קידושין תקח תבטל ע"י גט שתביא להם מן המלחמה).

והקשו המפ' מהא דאיתא במסכת גיטין (דף ז' צ'), בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר, ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר (ולא כתוב דבר ערוה, ש"מ דהכי קאמר או ערוה או שאר דבר סרחון) עיי"ש, ולפי"ז הקשו המפ' דא"כ לא מהני הגט שנתן אוריה כלל, כיון דהתם לא היה שום ערות דבר, ואיך נשאה דוד לאשה עכ"ק.

אך י"ל, דבתוס' (ד"ה מה) הביאו קושית הירושלמי דלביית שמאי למ"ל קרא לאסור מחזיר גרושתו אחר שנישאת, דכתיב לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה, תיפ"ל דכיון דגירשה ודאי מצא בה דבר ערוה ואסורה משום איסור סוטה, ומשני דקרא אתיא לעבור עליו בלאו, דמכא איסור סוטה ליכא אלא איסור עשה גרידא, ואתיא קרא דבנשאת לאחר ניתוסף בה איסור לאו עיי"ש.

אך במסכת יבמות (דף י"א:) בתוס' ד"ה מאי הקשו, כיון דלא כתיב לאו במחזיר סוטתו ספק רק בודאי נבעלה, אמאי אמרינן במסכת סוטה (דף ט:) דאם בא עליה בעלה בדרך לוקה, ותירצו דבסוטה עשה בה הכתוב ספק כודאי עיי"ש, משמע דס"ל דבסוטה איכא לאו ולא עשה בלחוד, לפי"ז הדרא הקושיא דלמ"ל קרא לאסור מחזיר גרושתו, כיון דבלא"ה אסורה משום איסור סוטה.

משא"כ ב"ה דס"ל יש אם למסורת וחיובא דאשם תלוי הוא אף בחתיכה אחת, ומינה דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, א"כ בסוטה בלא"ה כבר אית בה איסור לאו, ולכן לא יתכן לומר דאסור לגרש אא"כ מצא בה דבר ערוה, דא"כ קשיא למ"ל קרא לאסור מחזיר גרושתו, משו"ה ההכרח לומר דאף בהקדחה תבשילו רשאי לגרשה עכ"ד.

ולכאורה יש להביא ראיה דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, דאיתא בסוכה (ב), דאינו יוצא בסוכה גזולה דכתיב חג הסוכות תעשה לך (משלך), והקשו התוס' למ"ל קרא למעוטי גזולה, תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה עיי"ש, וביים התלמוד עמ"ס ב"ק (דף ס"ו) כתב לתרץ ד"ל דהקרא אתא לספק גזל, לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, דנודע מש"כ החו"ד (קונטרס בית הספק) דהרמב"ם הוציא דינו דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא מסוטה (כ"ט), ושם מבואר דהתורה לא דיברה רק מוודאי ולא מספק, וא"כ שאני בין היכא דכתיב קום ועשה לשב ואל תעשה, דבכל לאוויין משמעות הקרא איסור וודאי לא תאכל אבל ספק יאכל, ובקום ועשה הוא להיפוך, דעשיית המצוה יהיה בסוג וודאי ולא בסוג ספק, ולפי"ז במ"ע מודה הרמב"ם דספיקא לחומרא עכ"ד, וא"כ הו"א דיוצא בספק גזל, דמצהב"ע ליכא כיון דבספיקא אזלינן לקולא, ולכן צריך קרא דלכם דבעינן שיחא ודאי שלו ובספק גזל אין יוצאין עיי"ש, אמנם זה א"ש לשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא לקולא, משא"כ לשיטת הרשב"א דספיקא דאורייתא לחומרא ל"ש לתרץ כן.

אך י"ל, דאיתא בסוכה (כ"ט), לולב הגזול והיבש פסול, ופריך, קא פסיק ותני (פסול) לא שנא ביו"ט ראשון (דהיוביה מדאורייתא) ולא שנא ביו"ט שני (דליתיה בנשילת לולב אלא מדרבנן דביים הראשון כתיב) בשלמא יו"ט ראשון דכתיב לכם משלכם, אלא ביו"ט שני אמאי לא (מהיכא תיתי למיפליה) אמר ריו"ח משום ר' שמעון בן יוחאי משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה וכו', אמר רב יצחק בר נחמני אמר שמואל, לא שנו (דגזול פסול) אלא ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול (דהא ביו"ט שני לא כתיב לכם למעוטי) יוצא בגזול עיי"ש, ובתוס' (ד"ה מתוך) כתבו, הכא דוקא שהוא מדרבנן לא חייש אמצוה הבב"ע.

אך הפני יהושע כתב, ד"ל דשמואל ס"ל מצהב"ע אף בדרבנן, אלא דשמואל ס"ל דלא שייך מצהב"ע אלא היכא דאי אפשר לעשות המצוה אם לא על ידי העבירה, וכמש"כ התוס' לעיל בשמעתין, אלא דשמואל מיקל יותר דבגזול גופא לא שייך מצהב"ע אלא היכא שהוא צריך לכוון לקנות הלולב, והיינו ביו"ט ראשון דכיון דשמואל פסול משום לכם, א"כ על כרחך אי אפשר לצאת בשל חבירו אם לא שנתכוון לקנות הלולב לעצמו והוי גזילה, משום הכי הוה מצהב"ע, משא"כ ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול וא"כ כשנוטל לולב חבירה אין צריך לכוון לשם קנייה, דאפילו אם היה נוטלה על מנת להחזיר לאלתר יוצא, א"כ אין המצוה באה על ידי עבירה שמתכוון לקנותה, משו"ה קאמר דיוצא אף בגזול עכ"ד.

ולפי"ז כתב הכתב סופר בחידושו עמ"ס סוכה (אות י"א) לתרץ קושית התוס' הנ"ל, דהכא נמי שייך סברת הפני יהושע דכל שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול, דכיון דסוכה שאולה כשרה כדאיתא במסכת סוכה (דף כ"ז), א"כ אפשר למצוה בלא העבירה של גזל שיהא מתכוון לקנותה, ותו ליכא משום מצהב"ע, משו"ה צריך קרא למעט דפסולה משום דלא הוי לך עכ"ד, ולפי"ז י"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא.

אך החת"ס בסוכה (ב) ד"ה וחדש לן כתב, דדברי הפני תמוהים מאוד, אטו שואל בחטיפה שלא ברצון הבעלים לאו גזול הוא, ולא עובר עבירה הוא, והיאך אמר דבשעת החטיפה אם היה דעתו לשאלה לשעה לא הוי גזול עכ"ק, וכתב בספר שפת אמת עמ"ס סוכה (ד"ה מתוך שיוצא בשאול, ד"ל דדוקא שואל ומשתמש בו הוי גזול, אבל מצות דלאו ליהנות ניתנו, אפשר דלא חשוב גזול כלל, כיון דחבירו לא חסר מידי עכ"ד, וכ"כ בקצות החושן (סי' ע"ב סי"ק ל"ד) דשואל שלא מדעת לצורך מצוה אינו חייב באונסין, דכיון דמצות לאו ליהנות ניתנו, לית ליה הנאה מיניה עיי"ש.

ואיתא במסכת חולין (דף י"א), מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא (ברובא דליתיה קמן), רבה בר רב שילא אמר אתיא מפרה אדומה דאמר רחמנא ושחט ושרף, מה שחיטתה כשהיא שלימה, אף שריפתה כשהיא שלימה (שלא ניתנה), וליחוש דילמא טרפה היא, אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא וכו' עיי"ש.

ובשו"ת דובב מישרים (ח"ב סי' ל"ח) הביא קושיא בשם הגאון אבד"ק שברשינ זצ"ל, דלפי"ז האיך יכולין להזות מאפר פרה, דהלא מבואר במסכת פסחים (דף כ"ב) דלר"ש גיד הנשה אסור בהנאה עיי"ש, וכיון דצריך לשורפו כשהיא שלימה, לא היו יכולין ליקח הגיד הנשה ממנה, וכיון ששרפוהו יחד עם הגיד הנשה שאסור בהנאה, והוי מן הנקברין שאפרן אסור, איך יכולין להזות מאפר הפרה, כיון דנתערב בו אפר גיד הנשה בשעת השריפה, ונאסר כל האפר בהנאה, ואיך יכולין ליהנות ממנו ולהזות מאפרו, ואין לומר דהאפר של גיד הנשה בטל ברוב האפר של הפרה, דהא ר"ש ס"ל דס"ל דמין במינו לא בטל, עיין בר"ש מס' טבול יום (פ"ב מ"א), וכיון דהאפר נתערב ולא בטל, איך יכולין ליהנות ממנו ולהזות, הרי אסור בהנאה.

וביותר קשה לפי"מ דמוקי הירושלמי בפסחים (פ"ב ה"א) הך דשולח אדם ירך לנכרי, דזהו דוקא בגיה"נ של נבלה, אבל בגיד הנשה של כשירה לכו"ע אסור בהנאה עיי"ש, א"כ גם לדין קשיא כיצד משכחת לה הזאת אפר פרה והרי אסורה בהנאה, דאין לומר דנתבטל ברוב, דהא בקדשים לא מהני ביטול, כמש"כ באתוון דאורייתא (כלל ג), לפימש"כ הש"ך יור"ד (סי' ק"ט סי"ק י"ב) דבלא נודע התערבות לא שייך ביטול, ומקורו מהירושלמי ערלה (פ"ב ה"א) ושם איתא דבעינן דווקא ידיעת בעלים, א"כ בהקדש דהגבוה הם בעליו והגבוה יודע איזה הוא ההקדש ואיזה הוא החולין, א"כ שפיר ראוי לומר שלא יהיה ביטול להקדש עיי"ש, ולפי"ז קשה כיצד אפשר להזות מאפר הפרה הרי נהנה מאיסור הנאה.

אמנם י"ל דלא קשה כלל, לפי"מ דאיתא במסכת ר"ה (דף כ"ה), הנודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים (שאין כאן אלא הנאת קיום המצוה ומצות לא ניתנו ליהנות) אבל לא בימות החמה (דאיכא הנאת הגוף) עיי"ש, לפי"ז י"ל דשפיר אפשר להזות מאפרו של גיד הנשה אעפ"י שאסור בהנאה כיון דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו עכ"ד הדוכב מישרים.

ובזה יבואר המדרש יהי לבי תמים בחקיך בחקת הפרה למען לא אבוש במעשה בת שבע, דהרי בפרה אדומה כתיב בה ושחט ושרף, ודרשינן מה שחיתתה כשהיא שלימה, אף שריפתה כשהיא שלימה, ולכאורה קשה היאך אפשר להזות באפר הפרה כיון ששרפוהו יחד עם הגיד הנשה שאסור בהנאה, והוי מן הנקברין שאפרן אסור, וע"כ משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, ומעתה יש ליישב קושית התוס' כמש"כ הכתב סופר, ולפי"ז י"ל דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, ולפי"ז אף בסוטה ספק איכא לאו, והדקל"ד למה צריך קרא במחזיר גרושתו תיפ"ל דאסורה משום לאו דסוטה, וע"כ כב"ה דמותר אדם לגרש את אשתו אף שלא מצא בה ערות דבר, ולפי"ז מהני הגט שנתן אוריה, ולכן למען לא אבוש במעשה בת שבע ודו"ק.

(ב) עוי"ל, בהקדם מש"כ בספר קנה אברהם לפרש מדרש הנ"ל, דאיתא במסכת קידושין (דף מ"א), שליחות בקדשים מנלן, נפקא ליה מדר' יהושע בן קרח, דאמר ריב"ק, מנין ששלוחו של אדם כמותו, שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כל הקהל כולן שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו עיי"ש, ולקמן (דף מ"ב): פריך הגמ', והא דתנן השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, שילח ביד פיקח פיקח חייב, ואמאי נימא שלוחו של אדם כמותו, ומשני שאני התם דאין שליח לדבר עבירה דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, והדתינא שליח שלא עשה שליחותו שליח מעל, עשה שליחותו בעל הבית מעל, כי עשה שליחותו דבעל הבית בעל הבית מיהא מעל, אמאי נימא אין שליח לדבר עבירה, שאני מעילה דילפינן חטא חטא מתרומה מה תרומה משוי שליח אף מעילה משוי שליח, ונילוף מינה, משום דהוי מעילה ושליחות יד שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, ולמ"ד מלמדין, גלי רחמנא בשחוטין חוץ דם יחשב לאיש ההוא דם שפך הוא ולא שלוחו עיי"ש.

והקשה המהרש"א דאמאי איצטריך להך מיעוטא דבעלמא אשד"ע, בלא"ה ידעינן דבעלמא אשד"ע, דאי נימא דמועיל שליחות אמאי איצטריך למיכתב בפסח ובגירושין דמועיל שליחות, בלא"ה ידעינן דמועיל מכש"כ ממעילה ושליחות יד דהוי שליח לדבר עבירה ומועיל שליחות עיי"ש, מבואר מזה דמדכתיב בפסח ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל מוכח דבעלמא אשד"ע, דאי יש שליחות כמעילה ושליחות יד לא לכתוב ושחטו וכו'.

ומצינו עוד ראייה להא דאשד"ע, דכתיב בפרה אדומה ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ושחט אותה לפניו, ומצוהה באלעזר ולא באהרן כיון שהפרה באה לכפר על מעשה העגל ואין ראוי לאהרן שעל ידו נעשה העגל לכפר דאין קטיגור נעשה סניגור, והנה אהרן עשה את העגל בשליחות ישראל כדכתיב קום עשה לנו אלהים וגו', ואי אמרינן ישלד"ע ומחייב שולחיו, א"כ עיקר העגל מתיחס לישראל ואהרן מה הוא כי יחשב קטיגור, ומדאמרינן אליעזר ולא אהרן מוכח דאשד"ע, ולכן אין ראוי אהרן לשמש בפרה אדומה.

והנה לא משכחינן חטא בדוד המלך רק מה שהרג את אוריה החתי, אבל מעשה דבת שבע ראוייה היא לו מששת ימי בראשית, וגט כריתות כתב לה כדאיתא במסכת שבת (דף נ"ו), אמנם זהו דוקא אי ס"ל ישלד"ע והמשלח חייב או חטא דוד המלך על שהרג לאוריה, אבל אי ס"ל אשד"ע או פטור דוד המלך, משום דהרג לאוריה ע"י יואב בן צרויה, ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ודוד פטור ויואב חייב.

וזהו כוונת המדרש יהי לבי תמים בחקיך, היינו שלא חטאתי בהריגת אוריה החתי משום שנעשה זה על ידי שליח והשליח חייב, וכי תימא דלמא ישלד"ע ושלוחו של אדם כמותו ונחשב שדוד הרגו, ולזה אמר בחקת הפסח דמינה מוכח דאשד"ע מדאיצטריך למיכתב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, ובחקת הפרה דכתיב ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ומוכח דאהרן נחשב קטיגור בדבר והיינו משום דאשד"ע ובכך למען לא אבוש דחף אני מפשע עכ"ד הקנה אברהם.

אך י"ל דאף אי אמרינן אשד"ע מ"מ יש מקום לומר שנתחייב דוד במה שהורה ליואב להרוג את אוריה, לפימש"כ הרמ"א בסו"ס שפ"ח דמי שעשה שליח למסור והשליח הוחזק בכך מחייב המשלח עיי"ש, ודינו הוא משום דטעמא דאשד"ע הוא משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, והיינו שהמשלח יכול לומר סבור הייתי שלא ישמע לי, וכמש"כ הסמ"ע (ס"ק פ"ב סק"ב) ולכן בהחזק השליח לעשות שליחותו לא שייך האי טעמא ואמרינן ישלד"ע, ולפי"ז כיון דדוד המלך פקד על יואב להרוג את אוריה הוכרח יואב לעשות כדבריו, ושוב לא שייך לומר שסבור היה שלא ישמע לדבריו, דגבי מלך לא שייך סברא זו, וא"כ ממילא מחייב דוד על כך, ועיין ברד"ק שמואל ב' (פרשה י"ב-ט) שכתב דאם המלך צוה לעשות עבירה אמרינן ישלד"ע דצריך לשמוע למלך בעל כרחו עיי"ש.

אמנם הש"ך בס"י שפ"ח האריך לחלוק על דינו של הרמ"א הנ"ל, דאף בידעינן שיעשה השליח שליחותו אמרינן אשד"ע, עיי"ש, והא דקאמר הגמ' הטעם משום דברי הרב ודברי וכו', כבר ביאר הפנ"י שם דאין זה משום דמצי אמר כסבור הייתי שלא ישמע לי, אלא עיקר הטעם כיון דדין שליחות ילפינן מקדשים וגירושין שאין צד עבירה בשליחות זו, משא"כ היכא

ביותר אסור לטמא עצמו אף לקרובים עכ"ד, והיוצא לנו מזה דר"ע דס"ל לה יטמא מצוה ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ור' ישמעאל דס"ל לה יטמא רשות ס"ל דדרשינן טעמא דקרא.

ובזה יבואר המדרש יהי לבי תמים בחוקיך שלא יחשב לי עון במעשה אוריה, ולזה אמר בחקת הפסח דמינה מוכח דאשד"ע כמש"כ הקנה אברהם, אך אכתי יש לומר דבמלך שלא שייך הסברא כסבור הייתי שלא ישמע לי, אמרינן ישלד"ע, ולזה אמר בחקת הפרה, דלא נכתבה סמוך לפרשת אמור, והטעם כמש"כ הקרבן אהרן דלמאן דס"ל לה יטמא מצוה נחא, וכיון דס"ל לה יטמא מצוה ע"כ דס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, ומעתה אין לחלק ולדרוש בטעמים וגם במלך אמרינן אשד"ע ולכן למען לא אבוש במעשה אוריה ודר"ק.

ג) עוי"ל, דאיתא במסכת פרה (פ"ד מ"א) ובכלי לכן היתה נעשית, וכתב הברטנורא דכתיב גבי פרה והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחוקת עולם, וביום הכפורים כתיב והיתה זאת לכם לחוקת עולם, מה עבודת יום הכפורים בבגדי לבן, אף מעשה פרה בבגדי לבן הכתוב מדבר עכ"ל, והוא בספרי (בריש פרשתן), וכ"כ הרמב"ם בהל' פרה (פ"א ה"ב) וז"ל, והעושה אותה לובש ארבעה כלים של כהן הדיוט בין שעשאה כהן הדיוט בין שעשאה כהן גדול עכ"ל.

וכתב המל"מ וז"ל, דין זה הוא משנה רפ"ד דפרה דתנן ובכלי לבן היתה נעשית, וכבר ביאר רבינו בפ"ד דין ג' שאם עשאה מחוסר בגדים או בגדי זהב פסולה, וטעמא דמילתא איתא בספרי (פרשת חקת) ר' אליעזר אומר נאמר כאן חקה ונאמר להלן חקה מה חוקה האמורה להלן בבגדי לבן אף חוקה האמורה כאן בבגדי לבן הכתוב מדבר, וכבר הביא רבינו ברייתא זו בפי' המשנה, והנה דבר ידוע הוא דבגדי לבן שהיה לובש כהן גדול ביום הכפורים אינו דומים לבגדי כהן הדיוט, לפי שבגדי כהן הדיוט האבנט היה כלאים, אך בגדי לבן שהיה לובש כהן גדול ביום הצום לא היה בו כלאים כלל, וכ"ז מבואר בהל' כלי המקדש (פ"ב ה"א א' ג), ולפי מ"ש דמגז"ש דחקה האמורה ביוה"כ ילפינן לה נראה דהבגדים שלובש כהן השורף את הפרה הם דייקא הבגדים שלובש כהן גדול ביום הצום ולא בגדי כהן הדיוט, והכי דייק לישנא דמתני' דתנני ובכלי לבן היתה נעשית, ומשמעות כלי לבן הם הבגדים שלובש כהן גדול ביום הצום וכמ"ש רבינו בהל' כלי המקדש (פ"ב ה"א) בגדי לבן הם ארבעה כלים שמשמש בהן כ"ג ביוה"ג וכו'.

ולפי"ז יש לתמוה על רבינו שכתב והעושה אותה לובש ארבעה כלים של כהן הדיוט, דמנ"ל דין זה מאחר דמגז"ש דיום צום מייתינן לה, ואע"ג דבתוספתא (פ"א דפרה) תנן מצותה ב' בגדי לבן של כהן הדיוט, אין זה מהקושי, דאפשר דהתוספתא ס"ל דאבנטו של כהן הדיוט גם כן היה של בוץ ולא היה כלאים, וכמ"ד ביומא (ף"ב) דאבנטו של כה"ג (בשאר ימות השנה) לא זה הוא אבנטו של כהן

דאיכא צד עבירה לא מרבינן בהו דין שליחות וזהו כוונת הגמ' דברי הרב וכו', דמשו"ה לא מדמינן שליחות שיש בה צד עבירה לכל דיני שליחות הואיל ובשלד"ע יש סברא דדברי הרב וכו', והוי כמו פירכא על מה הצד עיי"ש, ועיינן בחידושי רע"א ב"מ (ף י') שכתב להוכיח מדברי רש"י (ף ה.) דלא ס"ל כסברת הסמ"ע הנ"ל, וכבר נחלקו בזה הראשונים בכה"ג דלא שייך הסברא דכסבור הייתי שלא ישמע לי אם מועיל שליחות לד"ע, לגבי שליחות במעילה שהוא בשוגג עיין תוס' קידושין (ף פ"ב) ובריטב"א.

וכבר כתבו המפ' דזהו תליא בפלוגתא אי דרשינן טעמא דקרא או לא, דעיקר הדין דאשד"ע ידעינן מקראי כמבואר בקידושין, וטעמא דקרא משום דמצי אמר סבור הייתי שלא ישמע לי, ולכן אי דרשינן טעמא דקרא ממילא י"ל דהיכא דלא שייך טעם זה כגון בהחזק לעשות שליחותו שפיר נוהג שליחות לד"ע, אמנם אי לא דרשינן טעמא דקרא שוב אין מקום לחלק בזה ובכל גוונא לא מהני שליחות לד"ע.

ואיתא במדרש רבה (פרשה י"ט-ה), על כל דבר ודבר שהיה אומר הקב"ה למשה, אומר לו טומאתו וטהרתו, כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים, אמר לו משה רבש"ע אם נטמא זה במה תהא טהרתו, לא השיבו, כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה, א"ל זו טהרתו ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת עיי"ש, והקשה הקרבן אהרן, דבאמת הו"ל להסמיך מיד פרשת פרה אחר פרשת אמור אל הכהנים, כיון דהפרה הוי התיקון על הטומאה הנזכר בפרשת אמור, ותיריך דאיתא במסכת סוטה (ף ג.), לה יטמא רשות דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא אומר חובה עיי"ש, ולמאן דס"ל לה יטמא מצוה נחא, דאי הוה כתיב פרשת פרה אצל פרשת אמור, הו"א בטומאה זו דמצוה מה"ת בהא מהני טהרה דפרה ולא בשאר טומאות דרשות הן, ולכן לא הסמיכו הכתוב לפרשת אמור עיי"ש.

ובספר בית ישראל על המצות (מצוה י"ח א"ט) כתב, דפלוגתת ר' ישמעאל ור"ע הנ"ל אי לה יטמא הוה מצוה או רשות, תליא אי דרשינן טעמא דקרא או לא, דמאן דס"ל דלה יטמא הוה מצוה ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, והטעם נעלם מאתנו לדעת מה זה ועל מה זה, אלא גזיה"כ מצות עשה מה"ת דכהן הדיוט יטמא לקרובים, ובישראל וכן בכהן גדול ליכא מצ"ע, ואין הטעם כלל מחמת קדושת כהנים נתרבו במצות, דא"כ לא היה סברא כלל, דכהן גדול דנתרבה קדושתו ביותר, מדוע יפקע ממנו החיוב שנתחייב בה כבר, אלא שיש בו טעם אחר אשר אין אנו יודעים, ומאן דס"ל לה יטמא רשות ס"ל דרשינן טעמא דקרא, והיינו מכח קושיא זו, דאי נימא דהוי חובה ומצות עשה, מדוע כהן גדול דנתרבה קדושתו ביותר, מדוע יפקע ממנו זה המ"ע אשר נתחייב בה מכבר, אלא ע"כ דאין זה מ"ע כלל אלא רשות, והיינו דישאל מותר לטמא עצמו לכל המתים, וכהן הדיוט דגדולה קדושתו מישאל אסור לטמא עצמו לשאר מתים, ומותר לטמא עצמו לקרובים, וכה"ג דקדושתו גדולה

ושרף להא דשריפתה כשהיא שלימה ומינה דסמכינן על הרוב, ולמ"ד דשחיטת פרה פסולה בזר, דהקישא קאי להא דמה שריפה בכהן אף שחיטה בכהן, מ"מ שפיר שמעינן דאזלינן בתר רוב, שהרי לדידיה צריך בגדי כהונה בשחיטה ולא חיישינן דילמא טריפה הוי ועובר על איסור כלאים משום דסמכינן על הרוב, אמנן כ"ז רק א"נ דכהן העוסק בשחיטת הפרה לובש בגדי כהן הדיוט שיש בהם אבנט של כלאים, משא"כ א"נ דלובש בגדי כהן גדול דלית בהו כלאים הדקל"ד, היכי יליף רבה בר שילא רוב מפרה אדומה מהקישא דושחט ושרף דשריפתה כשהיא שלימה, דילמא הקישא אתיא להא דשחיטת פרה בעי כהן ועכצ"ל דלדידיה ילפינן משחיטה עצמה שלובש כהן בגדי כהונה שיש בהם כלאים, והרמב"ם לשיטתיה דס"ל דיש איסור כלאים כשלובשן בשלא בשעת עבודה, ונמצא מוכח מזה דבהכרח צ"ל דשחיטת פרה אדומה היה בבגדי כהונה של כלאים עכ"ד, היוצא לנו מזה, דאי ס"ל שהכהן העושה את הפרה לבש בגדי כהן הדיוט, בהכרח דס"ל כשיטת הרמב"ם דהכהן הלובש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקה וכנ"ל, דאי אין איסור בלבישה שלא בשעת עבודה לא מצינו הכרח לומר שלבש בגדי כהן הדיוט.

ואיתא ביומא (דף ס"ח:), איבעיא לן, בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן (נתן רשות ליהנות בהן שלא בשעת עבודה), או לא ניתנו ליהנות בהן, תא שמע, לא היו יושנים בבגדי קודש, שינה הוא דלא (שמא יפיה) הא מיכל אכלי, ומשני, דילמא שאני אכילה דצורך עבודה היא, כדתניא, ואכלו אותם אשר כופר בהם, מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, שינה הוא דלא הא הלוכי מהלכי, ומשני, בדין הוא דהלוכי נמי לא, וסיפא איצטריכא ליה (שינה דנקט משום דבעי לאשמעינן), פושטין ומקפלין ומניחין תחת ראשיהם (ותו לא איכפת לן אם יפיה מאחר שפושטין), שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן, אמר רב פפא, לא תימא תחת ראשיהן אלא אימא כנגד ראשיהן (אצל ראשיהן) וכו', הכי נמי מסתברא דכנגד ראשיהן, דאי סלקא דעתך תחת ראשיהן, ותיפוק ליה משום כלאים דהא איכא אבנט, ונהי נמי דניתנו ליהנות בהן הא מתהני מכלאים וכו' עיי"ש.

והקשה השאגת אריה (סי' כ"ט) על שיטת הרמב"ם הנ"ל דכהן הלובש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקה משום כלאים, וז"ל, ואיכא למידק, אמאי נטר הש"ס למימר האי הכי נמי מסתברא אסיפא דמתני' אפושטין ומקפלין וכו', ואמאי לא קאמר לה ארישא דמילתא, דדייק שינה הוא דלא הא הלוכי מהלכי, ודחי בדין הוא דהלוכי נמי לא, הול"ל והכי נמי מסתברא דהלוכי נמי לא, דאי ס"ד הלוכי שפיר דמי ותיפוק ליה משום כלאים דהא איכא אבנט וכו', אלא ע"כ דהא וודאי אין בכגדי כהונה משום איסור כלאים אם מלובש בהן דרך לבישה כדרך שלובשין בשעת עבודה, הלכך הא הלוכי מהלכי ולית בה משום כלאים דאבנט, אבל אם פושטין ומניחין אותן תחת ראשיהן, כיון שאינו דרך לבישה יש בו משום איסור כלאים, ומזה מוכח כשיטת הראב"ד דמותר אף שלא בשעת עבודה עכ"ק עיי"ש.

הדיוט (דרך האבנט של כה"ג בכל השנה היה של שש כמפורש בפרשת פקודי (פרשה ל"ט-כ"ט) ואת האבנט שש משור ותכלת וארגמן ותולעת שני, אבל אבנט כהן הדיוט היה של בוקר), שגם אם עשאה כה"ג לובש ד' בגדים של כהן הדיוט (והיינו דהאבנט של כהן הדיוט היה כלאים דנעשה משש משור, משא"כ האבנט של כה"ג דיוהכ"פ היה של בר כרתיב ואבנט בר יחגור), אבל לפי"מ שפסק הרמב"ם בהל' כלי המקדש (שם ה"א וה"ב) כמ"ד דאבנטו של כה"ג (בשאר ימות השנה) זה הוא אבנטו של כהן הדיוט והיה בו כלאים, יש לתמוה דאיך פסק כאן דלובש ארבעה כלים של כהן הדיוט, עיי"ש שם שמיים ולא יכולתי להלום דבריו שרצה להשוות בגדי כהן הדיוט לבגדי לבן של כ"ג והדבר צריך אצלי תלמוד עיי"ש, ועיין בכלי חמדה בפרשתן שהאריך בישוב דברי הרמב"ם. וכתב בספר חוט המשולש (שער המים) לתרץ דברי הרמב"ם, עפי"מ דאיתא בחולין (דף י"א.) דרבה בר שילא יליף דאזלינן בתר רוב מפרה אדומה דאמר רחמנא ושחט ושרף מה שחיטתה כשהיא שלימה אף שריפתה כשהיא שלימה וניחוש דילמא טריפה היא אלא לאו ש"מ דאזלינן בתר רוב עיי"ש.

ולכאורה יש להקשות למ"ד ביומא (מ"ב.) דשחיטת פרה בזר פסולה, מנ"ל ללמוד מהקישא דושחט ושרף דשריפתה כשהיא שלימה, וילפינן מכאן דאזלינן בתר רוב, דלמא שריפתה לא היה כשהיא שלימה אלא דברקינן לה, והקישא דושחט ושרף אתי לאקושי שחיטה לשריפה, דמה שריפה בעי כהן ופסולה בזר דכתיב ושרף הכהן, אף שחיטה פסולה בזר וא"כ מנ"ל מהכא דאזלינן בתר רובא, וליכא למימר דילפותא דרבה בר שילא קאי למ"ד ביומא שם דשחיטת פרה כשירה בזר, חדא הא גופיה דכשרה בזר מנ"ל דילמא הקישא אתי לאורוויי דפסולה בזר, ומנ"ל למילף דאזלינן בתר רוב שהוא נגד סברא חיצונה, ועוד קשה לרבה בר שילא למאן דס"ל שחיטת פרה פסולה בזר מנ"ל דאזלינן בתר רוב.

ויש לתרץ דידוע מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ז"ל אי כהן מותר ללבוש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, שיטת הרמב"ם בהל' כלאים (פ"י הל"ב) ובהל' כלי המקדש (פ"ח ה"א) דכהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקין מפני האבנט שהוא כלאים, והראב"ד שם חולק עליו עיי"ש, והנה אי נימא דבלובש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה עובר על איסור כלאים א"כ יש להוכיח דאזלינן בתר רוב משחיטת קרבנות, דהיאך לובש הכהן בגדי כהונה כששוחט הקרבן ניחוש דילמא טריפה היא ועובר על איסור כלאים וע"כ דסמכינן על רוב, אך י"ל דמהא ליכא להוכיח דהרי שחיטה כשרה בזר, ואין צריך בגדי כהונה דהא לאו עבודה היא, אך למ"ד ביומא (שם) דשחיטת פרה פסולה בזר, א"כ בעי כהן בגדי כהונה, ושוב איכא הוכחה מדלובש בגדי כהונה בשעת שחיטת הפרה ולא חיישינן דילמא טריפה היא ולובש כלאים, אך כ"ז למ"ד שחיטת פרה פסולה בזר, אבל למ"ד דכשרה בזר ליכא להוכיח משחיטת הפרה, ובהכרח צריכים להקישא דשחיטה לשריפה כדאמר רבה בר שילא.

ומעתה ממנ"פ הוכיח רבה בר שילא מפרה אדומה דאזלינן בתר רוב, דלמ"ד דשחיטת פרה כשירה בזר דרשינן הקישא דושחט

זה וזה גורם, וא"כ לא שייך לומר כיון דאשתרי אשתרי, דבעידן עבודה לא הותר כלל, ולכן ס"ל דבשלא בשעת עבודה לוקה, אבל הש"ס לא הוי מצי פריך להס"ד דמיכל אכלי והלוכי מהלכי, דהרי הוי כלאים, די"ל המשנה שם אתיא כמאן דאמר זה וזה גורם אסור, ויש כלאים בעידן עבודה, ולכן אמרינן כיון דאשתרי אשתרי עכ"ד, עיי"ש שהאריך בזה.

ובשו"ת בית אפרים חאו"ח (סי' נ"ז) ד"ה והנה לפי פירש"י כתב לבאר הטעם דמאן דס"ל זה וזה גורם מותר, דאע"ג די"ל מה חזית דאזלת בתר גורם היתר זיל בתר גורם איסור לחומרא, דטעמיה משום דאם לא ניתנה תורה ונתחדשה הלכה לאסור דבר זה, היה מותר הכל, לכן אף שע"י ציווי התורה נאסר הדבר ההוא והאיסור הוא גורם לדבר זה שיבא בעולם, מ"מ ההיתר יש לו דין קדימה בזה למיזל בתריה כיון שמציאות דבר זה גם ההיתר גרם לו שיבא, אין לנו לחדש בו איסור מחמת גורם האיסור שיש בו, ואנו חושבין עיקר יותר לגורם היתר אף אם שקולים הם וכו'.

ומטעם זה ס"ל להרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא אף במקום שהספק שקול, משום דההיתר הוא הקודם אם לא היה נאסר, ולכן אך היכא דאיתרע חזקה דהיתרא, מ"מ אף בספק השקול מהיכי תיתי לחדש איסור, וכאילו יש חזקת היתר דמי, וכל שהוא שקול צד ההיתר מכריע הכף לגבי האיסור שחידשה תורה ועשאתו איסור, ובוזה ניחא נמי מה שהקשו על הרמב"ם מהא דילפינן במסכת חולין (דף י"א) דאזלינן בתר רוב מרישא של עולה עיי"ש, והרי להרמב"ם י"ל דהתם הכשירה התורה משום דספיקא לקולא ולא משום דאזלינן בתר רוב, ולפימש"כ א"ש, דבספק כה"ג שהתורה חידשה להביא עולא אלא שלא הכשירה לקרבן זה רק כשירה דוקא, אי הוי מספקא לן דילמא טריפה היא לא היה מקום להכשירה לעולה בספק השקול כלל מחמת קדימת היתר לאיסור, שלא על ההיתר נפל הספק כי אם על יציאת ידי חובת הקרבן עכ"ד, מבואר מזה, דמאן דס"ל זה וזה גורם מותר הוא משום דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא דתרווייהו בחד טעמא אזלי.

ובספר חידוד ופלפול (אות י') כתב לתרץ קושית המפ' הנ"ל, דנימא דלא מהני הגט שנתן אוריה כלל, כיון דהתם לא היה שום ערות דבר, ואיך נשאה דוד לאשה עכ"ק, דהנה התוס' (סו) ד"ה מה מביאין קושית הירושלמי, דאי אין מגרשין אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, א"כ למה איצטרך קרא דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, תיפ"ל דבלא"ה אסורה לו משום סוטתו עכ"ק, אך י"ל לפימש"כ הפנ"י דבית שמאי ס"ל דכשמגרשה בעל כרחא אז לא מהני אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, משא"כ מדעתה גם בית שמאי ס"ל דאפשר לגרשה אפילו בלי דבר ערוה עכ"ד, ולפי"ז שפיר נשא דוד את בת שבע, כיון דאוריה גירש את בת שבע מדעתה, דבשעת מלחמה היה ושפיר אמרינן כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה עיי"ש.

ובשו"ת עץ החיים מהגאון מוהר"ר שלמה קלוגר זצ"ל (סי' ה) כתב ליישב, עפ"מש"כ הטו"ז ביור"ד (סי' ש"א סק"ו) ליישב דברי הרמב"ם שפסק בהל' כלאים (פ"י-ה"ה) דאסור ללבוש כלאים להעביר את המכס, דמאי שנא מהא דאיתא במסכת פסחים (דף כ"ז), מוכרי כסות מוכרין כדרכן (מעוטפין בכסות כלאים דאין מתכוין להנאת לבישה) וכו' עיי"ש, והעולה מדבריו כך, דבאמת בלבישת כלאים אף שאינו מכוין, מ"מ הוי פסיק רישא, ולכן בלהעביר את המכס דעכ"פ נהנה מזה דמרויח המכס לכך אסור, אבל במוכרי כסות לא נחשב הנאה כלל לכך מותר עיי"ש.

מבואר מדבריו דהיכי דעכ"פ נמשך לו שום הנאה, אסור משום כלאים, וכתב ע"ז הגרש"ק זצ"ל וז"ל, והנה לדרכו של הטו"ז לא הוי צריך לחלק דבמוכרי כסות אין לו הנאה כלל, רק אף אם נימא דהוי הנאת הגונב המכס שוה להנאת מוכרי כסות, מ"מ יש חילוק רב ביניהם, דבגונב המכס עיקר הנאתו נהנה מה שהוא לובש כלאים, דהיינו שישברו שהוא עכו"ם כיון שלבוש כלאים, אם כן הוי הנאתו דוקא מכלאים, לכך אסור, אבל במוכרי כסות אין הנאתו מחמת שהוא כלאים דוקא, וכיון דלאו הנאה גמורה היא מותר, אבל היכי דהנאתו הוי דוקא מכלאים, אף הנאה כל דהו הוי הנאה, ולפי"ז בבגדי כהונה נהנה דוקא מכלאים, דמצותו דוקא בכך.

והנה נהי דקיי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ הרי כתב הרשב"א במסכת ר"ה (דף כ"ח) ובריטב"א (סו) ד"ה אמר רב יהודה, דאף שמקבל שכר, מ"מ הוי רק כהנאה דאתי מעלמא ולא מגופיה עיי"ש, וא"כ כאן בכלאים דהברחת המכס נחשב לו הנאה אף דהוי הנאה דמעלמא, א"כ הוא הדין נמי דהנאת המצוה הוי הנאה, דעכ"פ מקבל שכר, ולכן שייך ביה איסור כלאים, וכיון דהותר אמרינן כיון דאשתרי אשתרי.

אך י"ל כיון דקיי"ל זה וזה גורם מותר כמבואר ביור"ד (סי' פ"ז סי"א), א"כ עדיין אינו דומה להמכירה המכס, דהתם נהנה מבגד הכלאים לבדו, ובכלאים כיון דכל חד היתר הוא ותרווייהו אהדדי אסירי, הוי כולה כחד חתיכה דאיסורי, והוי כנהנה מן האיסור לבד, ולכן אסור בפסיק רישא, אך בבגדי כהונה הרי האבנט לבדו מכלאים, ושאר הבגדים אינן כלאים כמבואר ברמב"ם הל' כלי המקדש (פ"ח-ה"א), והנאתו הוי מכולם, דהרי מאחד לבדו לא הוי כשר העבודה כמבואר ברמב"ם הל' כלי המקדש (פ"י-ה"ה), וא"כ הנאת קיום המצוה הוי מכולם, א"כ הוי זה וזה גורם ולא נחשב נהנה כלל מכלאים, הדר הוה ליה כמוכרי כסות.

אך כל זה הוא למאן דס"ל במסכת פסחים (דף כ"ז) זה וזה גורם מותר, אבל למאן דס"ל זה וזה גורם אסור שפיר הוי כמכירה המכס, ולכן א"ש, דהרמב"ם הרי ס"ל זה וזה גורם מותר כמבואר בהל' מאכלות אסורות (פ"ז-ה"ב), א"כ בעידן עבודה ליכא איסור כלאים כלל דהוי כמוכרי כסות, והנאה ליכא דהוי

תירוצו של הפנ"י הנ"ל, וע"כ דמוכרחין לחלק בין מדעתה לבעל כרחה, ולפני"ז י"ל דהגט דאוריה הוי גט מעליא, ושפיר נשא דוד את בת שבע.

ובזה יבואר המדרש יהי לבי תמים בחקיך, בחקת פרה, דקיי"ל שאפילו כ"ג השוחט את הפרה לובש בגדי הדיוט, וקשה אמאי לא נילוף מהקישא דחקה חקה מיוהכ"פ דניבעי בגדי כה"ג, וצ"ל כמש"כ החוט המשולש דעכצ"ל דלבש בגדי כהונה של כלאים, דבלא"ה יקשה מנלן ליליף מפ"א דאזלינן בתר רוב מהא דשריפתה כשהיא שלימה, דילמא הקישא דושחט ושרף אתי להורות דשחיטת פרה בור פסולה, ובהכרח צ"ל דשמעינן דאזלינן בתר רוב מעצם שחיטת פ"א דפסולה בור, וכיון שהכהן היה לובש בגדי כהונה של כלאים ולא חיישינן דילמא טריפה הוי שמע מינה דאזלינן בתר רוב, וכ"ז משום דהלובש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקה, והוא משום דס"ל זה וזה גורם מותר וכנ"ל, ומעתה ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, ולפני"ז אין לתרץ כמש"כ הפנ"י דצריכינן הקרא היכי דטוען פתח פתוח מצאתי, וע"כ דמוכרחין לחלק בין היכא דמגרשה מדעתה להיכא דמגרשה בעל כרחה, דהיכא דמגרשה מדעתה מגרשינן לב"ש אף דלא מצא בה דבר ערוה, ולפני"ז למען לא אבוש במעשה בת שבע, כיון דהגט דאוריה הוי גט מעליא ודו"ק.

*****

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: ואיתא במדרש (מבוא בישמה משה), בשעה שאמרו הקב"ה זאת חקת התורה, שאלו מלאכי השרת א"כ למה מת משה, והוא פלא.

והנבס"ד, עפימש"כ במאיר עיני חכמים מהדו"ג (פ' פרה) לפרש, מה דאיתא במדרש רבה (פרשה י"ט-ד) א"ל הקב"ה למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חוקה, וצ"ב דמדוע הוי מצות פרה אדומה לאחריים חוק בלי טעם ורק משה רבינו ידע הטעם, וכתב לפרש, דבאמת יש להבין הלא מר' משה הדרשן נמצא טעם על פרה אדומה כדי שתכפר על מעשה העגל, אך באמת הא גופא דהפרה מכפר על חטא העגל הוא חוק, כיון דאינה קרבן על המזבח רק שמטהרת למי שנטמא בטומאת המת.

אולם באמת י"ל, דאיתא במדרש שיר השירים רבה (פרשה ח-ג) עה"פ חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות, ר"י אומר חירות ממלאך המות, היינו שלולי חטא העגל היה ע"י התורה חירות ממלאך המות ורק ע"י חטא העגל שוב שלט בהם המלאך המות, וא"כ שוב שפיר יש טעם במה שהפרה מטהרת טומאת המת, והיינו שהפרה מכפרת על חטא העגל שגרם מיתה, ונמצא דהפרה אדומה מטהרת מטומאת מיתה.

אך לפימש"כ הפנ"י (בפתיחה למסכת כתובות) לתרץ קושית הירושלמי הנ"ל, דלכן צריכינן קרא דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, היכא דטוען פתח פתוח מצאתי, דאיתא במסכת כתובות (דף ט), אמר ר' אלעזר, האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו, וקיי"ל דפתח פתוח כשני עדים דמי, א"כ יש לאוקמי הקרא בהכי, כדמשמע לכאורה להדיא דבהכי איירי פשטא דקרא, דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר, דלכאורה האי ובעלה היינו ביאה ראשונה, דבביאה ראשונה ע"י ביאה זאת לא מצאה חן בעיניו דייקא משום דמצא בה ערות דבר, והיינו שנמצאת בעולה ע"י שמצא פתח פתוח, דצריך ליתן לה גט, כדקיי"ל דנאמן לאוסרה עליו, וא"כ איצטריך קרא למימר שאם היתה לאיש אחר ואומר שמצאה בתולה שלימה, וממילא הו"א שמתרת לחזור לראשון, דאיגלאי מילתא דהראשון לא היה בקי בפ"פ, איצטריך קרא דאפי"ה אסורה לחזור לראשון, דנהי דאיסור סוטה ליכא, אפי"ה איסור מחזיר גרושתו איכא, ולכן צריך קרא לאסור גרושתו.

אך הגמרא (סו) פריך, ואמאי צריך לגרשה, והא הוי ספק ספיקא, ספק תחתיו ספק אין תחתיו, ואת"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון, ומשני לא צריכא אלא באשת כהן, ואב"א באשת ישראל, וכגון דקביל בה אבוח קידושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד, דלא הוי רק חדא ספיקא עיי"ש, ולפני"ז ע"כ אי אפשר לאוקמי קרא בכה"ג ובאשת כהן, דא"כ אכתי אמאי איצטריך קרא דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, תיפ"ל משום איסור גרושה לכהן, וא"כ אי איכא לאוקמי קרא בטענה דפ"פ, היינו דוקא בקידשה פחותה מבת ג' ובאשת ישראל עיי"ש, ולפני"ז אינו מוכח כלל החילוק לחלק בין היכא דגרשה מדעתה או דגרשה בע"כ, ואף מדעתה לא יגרש א"כ מצא בה דבר ערוה, והדקל"ד היאך נשא דוד את בת שבע כיון דגט דאוריה לא הוי גט.

ובספר אור חדש בפתיחה למסכת קידושין (אות י"ג ואות י"ז) כתב להעיר על תירוצו של הפנ"י, לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא ורק מדרבנן לחומרא, א"כ איך יאמר דהקרא מיירי בטוען פ"פ מצאתי, הלא עכ"פ אף בשקידשה פחותה מבת ג' אכתי איכא ספק אחד (אף דליכא ס"ס), דהיינו ספק אונס ספק רצון, וספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, ואינה אסורה עליו, ואיך נאמר דהקרא מיירי בכה"ג, ואין לומר דהקרא מיירי באשת כהן וקידשה בפחותה מבת ג' דליכא אפילו ספק אחד, דא"כ הרי בלא"ה אסורה עליו משום גרושה לכהן עכ"ד.

ולפני"ז אי ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא ושפיר י"ל כתירוץ הפנ"י דצריכינן קרא היכא דטוען פתח פתוח מצאתי, ואינו מוכרח כלל לחלק היכי דגרשה מדעתה להיכי שגירשה בעל כרחה, ממילא חטא דוד בבת שבע כיון דגט דאוריה לא הוי גט, אבל אי ס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, ונסתר

הן באים עמך בזכותך, א"ר לוי, למה"ד לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה, אמר, אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה משכחת עלי, מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צווח ואומר האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממנו כאן, והאירו לו, מה עשה משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן בזכות הזהוב נתלקטו המעות, כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם דעל כן שם במדבר חלקת מחוקק ספון כדי שיתא ראשי עם עיי"ש, הרי מהאי טעמא לא נכנס משה לארץ ישראל כדי שיחזיר את מתי מדבר לעת"ל כשיעמדו לתחיה, ואי היה נכנס לארץ ישראל אזי מתי מדבר לא יעמדו לתחיית המתים.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ק"ג:) תנו רבנן, דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו, יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא, ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי דברי ר"ע, ר' אליעזר אומר באין הן לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (והיינו דור המדבר שכרתו ברית של מקום עלי זבחים ושלמים דכתיב ויבחו זבחים שלמים וכתיב ויוזק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם), ומה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחזורני בי (והיינו אשר נשבעתי באפי מפני כעסי נשבעתי ומתחרט אני) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דלהמ"ד דס"ל דמתי מדבר אין להם חלק לעולם הבא ואינם קמים לתחיית המתים שפיר י"ל דלכן לא נכנס משה לא"י כדי להביאם עמו, אבל להמ"ד דס"ל דיש להם חלק לעולם הבא וקמים לתחיית המתים אין צורך למשה להיקבר בחו"ל כדי להביאם עמו.

ובספר שתי ידות פ' מטות (דף ק"ו. מדפ"ס) כתב, דמחלקותם אי מתי מדבר יש להם חלק לעולם הבא או לא תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דמאן דאמר דאין להם חלק לעולם הבא משום דכתיב יתמו ושם ימותו דיתמו קאי בעוה"ז ושם ימותו קאי אעוה"ב, ס"ל דלא דברה תורה כלשון בני אדם ולכן דרש יתמו ושם ימותו, ולמ"ד דס"ל דיש להם חלק לעולם הבא ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ויתמו ושם ימותו קאי אעוה"ז עיי"ש.

ובזה יתבאר דברי המדרש, דכאשר שמעו מלאכי השרת פרשת פרה אדומה, שהפרה מטהרת טומאת המת, והיינו שהפרה מכפרת על חטא העגל שגרם מיתה, ולא מהני האמתלא שלא עשו אלא כדי להורות תשובה, דתשובה לא מהני על חטא דע"ז, ומעתה ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז דור המדבר יש להם חלק לעולם הבא וקמים לתחיית המתים, מעתה אין צורך למשה להיקבר בחו"ל כדי להביאם עמו, ולכן שאלו א"כ למה מת משה ודו"ק.

אך כל זה אי דרשינן כר"י חירות ממלאך המות, אך באמת איתא שם דר' נחמיה ס"ל חירות מן המלכויות, אבל באמת קשה לומר חירות משעבוד מלכויות דהא אכתי צריכים היו לגלות להשלמת הארבע מאות שנה, וממילא מוכרחין לומר חירות ממלאך המות, וא"כ שפיר יש טעם על פרה אדומה שמהרת מטומאת מת כנ"ל, אך כ"ז ניחא למשרע"ה בלבד שהוא היה יודע משאר גליות שפיר אמר לו הקב"ה לך נגלה הטעם, אבל לאחרים שלא ידעו משאר גליות וחשבו דחירות הוא משעבוד מלכויות וא"כ אין טעם על פרה אדומה מה שמהרת מטומאת המת ושפיר הוי לאחרים חוקה עכ"ד.

ולכאורה לא היה מקום לעורר עליהם על מעשה העגל, דהלא היה להם אמתלא על חטאתם, כדאיתא במסכת ע"ז (דף ט"ז), לא חטאו ישראל אלא כדי להורות תשובה, (גבורים ושלטים ביצום היו ולא היה ראוי להתגבר יצום עליהם, אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה) עיי"ש, ולפי"ז אין שום חטא בעשיית העגל.

אך כבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז, דאי ס"ל דתשובה מהני אף לע"ז שפיר י"ל דלכן חטאו בע"ז כדי שנדע דתשובה מהני, משא"כ אי ס"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה, אין להם אמתלא לומר דלכן חטאו כדי להורות תשובה, דהא על חטא דע"ז לא מהני תשובה.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ט"ז), הכרת תכרת (בע"ז כתיב), הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' ישמעאל והלא כבר נאמר (בע"ז) את ה' הוא מגדף ונכרתה (דס"ל מגדף היינו ע"ז), וכי שלשה עולמים יש (ור"ע ס"ל דמגדף היינו מבוך השם), אלא ונכרתה בעולם הזה תכרת לעולם הבא, הכרת תכרת דברה תורה כלשון בני אדם, בין ר' ישמעאל בין ר' עקיבא עונה בה מאי עבדי ביה, לכדנתיא, יכול אפילו עשה תשובה, ת"ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה (שלא שב קודם מיתה הוי בכרת אבל שב לא) עיי"ש, ואיתא בירושלמי מסכת פאה (דף ט"ז), הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, מה תלמוד לומר עונה בה, מלמד שהנפש נכרתת ועונה בה עיי"ש.

וכתב בספר כנתת תשב"ץ (ח"ב אות קפ"א), דמהירושלמי משמע דלא מצינו תשובה על חטא דע"ז, ולפי"ז י"ל, דמאן דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, אז דרשינן הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא, ועונה בה דרשינן דתשובה מועיל על חטא דע"ז, ולמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, אז דרשינן הכרת תכרת בעוה"ז, עונה בה לעולם הבא, ועל חטא דע"ז לא מהני תשובה עכ"ד.

ואיתא במד"ר פרשת ואתחנן (פרשה ב"ט) עה"פ כי לא תעבור את הירדן הזה, אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן

ובשו"ת בית יצחק חאו"ח (סי' 1 אות ב) הביא דברי השואל שכתב לבאר פלוגתת רב אשי ורבא אי אמרינן עשה דוחה ל"ת בל"ת שבמקדש, דתליא בטעמא דאמרינן עשה דוחה ל"ת, דהרמב"ן בפרשת יתרו (פרשה כ-1) עה"פ זכור את יום השבת לקדשו כתב וז"ל, מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות ל"ת, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות ל"ת, כמו שהאבהה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובמומו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכן אמרו אתי עשה ודחי ל"ת וכו' עיי"ש, מבואר מדבריו דהטעם דאמרינן עשה דוחה ל"ת, משום דהעשה הוא חמור מהל"ת.

ובספר כפות תמרים עמ"ס יומא (דף פ"ג.) ד"ה טבל ושביעית כתב כן בשיטת הרמב"ם דס"ל עשה חמור מל"ת, דהרמב"ם בהל' מאכלות אסורות (פי"ד-הי"ו) כתב, נבלה וספיחי שביעית מאכילין אותו ספיחי שביעית שאסורין מדברי סופרים עיי"ש, ומשמע דהרמב"ם ס"ל דנבלה ושביעית יתנו לו נבלה ולא שביעית, דהרי לא התיר לגבי נבלה אלא ספיחי שביעית מטעמא שהם מדברי סופרים, ולא התיר שביעית אלא לגבי טבל שהוא במיתה, ולכאורה תמוה, דהרי נבלה הוא באיסור לאו, ושביעית הוא רק איסור עשה, וטפי עדיף שנאכילוהו איסור עשה משנאכיל אותו איסור לאו, ועכצ"ל דהרמב"ם ס"ל דאיסור עשה חמור יותר מאיסור לאו עיי"ש.

ובהגהות ר' עקיבא איגר (שם) העיר, ממסכת יבמות (דף ט.) דמשמע משם שלא כדברי הרמב"ן, דאיתא שם אטו עשה דוחה ל"ת לאו ל"ת חמור מעשה וקאתי עשה ודחי ליה עיי"ש, הרי דל"ת חמור מעשה ורק דגזירת הכתוב הוא דעשה דוחה ל"ת עיי"ש.

והא דאמרינן דבל"ת שבמקדש לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, צ"ל משום דכל ל"ת שבמקדש חמור טפי משאר ל"ת, ומעתה י"ל דבהא פליגי רבא ורב אשי, דרבא ס"ל דלכן אמרינן עשה דוחה ל"ת כמש"כ הרמב"ן דמעלת העשה הוא יותר מהל"ת, וכ"ז הוא בל"ת דעלמא, משא"כ בל"ת שבמקדש שהל"ת חמור טפי, אין כח בעשה לדחותה, ורב אשי ס"ל דבכל מקום הל"ת חמור מעשה ורק דגזירת הכתוב דאמרינן עשה דוחה ל"ת, וה"ה בל"ת שבמקדש אף דהוא חמור טובא, עכ"ז אמרינן עשה דוחה ל"ת עכ"ד הבית יצחק עיי"ש.

ובשו"ת בית שערס חאו"ח (סי' י"א) כתב, דזה אי עשה חמור מל"ת תליא בטעם הדבר דאין עונשין מן הדין, דרשיז"ל במסכת יבמות (שם) כתב, דלכן ל"ת חמור מעשה שהרי לוקין עליו עיי"ש, ולכאורה יש להעיר, לפימש"כ המהרש"א במסכת סנהדרין (דף ס"ד.) דבסמ"ג חלק הלאוין בל"ת שלא להעביר זרעו למולך כתב וז"ל, תניא העביר כל זרעו פטור שנאמר כי מזרעו

עו"ל, דאיתא במפרשים הטעם שמשה לא נכנס לארץ ישראל, משום ששיבר הלוחות, עיין בספר לקט יוסף ערך משה (אות ל"ד), ובספר עיר דוד (דף ע"ד.), אמנם הקשו ע"ז, דהא מבואר במסכת שבת (דף פ"ו.) הטעם דמשה שיבר הלוחות, שדרש ק"ו, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה עיי"ש, ולפי"ז שפיר עבד משרע"ה בשבירת הלוחות, ואמאי נענש ע"ז שלא יכנס לא"י, אך כתבו התוס' (ד"ה ומה פסח), דאין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מלידתן להם התורה ולהחזירם בתשובה עיי"ש, ולפי"ז חטא במה ששיבר הלוחות ולכן נענש שלא יכנס משום זה לא"י.

ובספר פרדס יוסף (פ' שמיני) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא מה ששמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל, בטעם הדבר דלא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, עפמש"כ קמאי דהא דמהני תשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת, וכדאיתא במסכת יומא (דף פ"ו.) גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, וכיון דקיי"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש לכן גבי חטא דעבודה זרה שכביכול הרים יד כלפי מעלה בקדוש ונורא שמו יתברך, הו"ל כל"ת שבמקדש, ושוב אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, ועד"ז ביאר מאמר הכתוב בתהלים (ק"א-ח) סמוכים לעד לעולם וגו' פדות שלח לעמו וגו' קדוש ונורא שמו, היינו סמוכים לעד לעולם מה שאנו דורשין סמוכין דכלאים בציצית דאמרינן עשה דוחה ל"ת עיין במסכת יבמות (דף ט.) ולכן פדות שלח לעמו היינו שמועיל תשובה, אבל קדוש ונורא שמו היינו אם פגם בשם השם וחטא בע"ז לא מהני תשובה דהו"ל בחינת קדוש דהוא כל"ת שבמקדש עיי"ש.

והא מילתא דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש במחלוקת הוא שנויה, דאיתא במסכת זבחים (דף ע"ז.) תנו רבנן, כל אשר יגע, יכול אפילו שלא בלע, ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוהא כיצד אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה [ופירש"י (פסחים דף מ"ה.) בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר, תיפסל אף זו שבלעה ממנה, ואם כשרה היא, החטאת מהניא לבולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפניו מן הקלעים ולזכרי כהונה וליוס ולילה אחד], ופריך ואמאי (תיפסל משום האי פורתא) וניתי עשה (דואכלו אותם הכשריה) ולידחי את ל"ת (ולא תאכל דפסולה), ומשני, אמר רבא, אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, שנאמר ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי וניתי עשה ולידחי לל"ת, אלא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, רב אשי אמר יקדש עשה ואין עשה דוחה לתו"ע עיי"ש, והאחרונים כתבו דמשמע מזה דלכן נאיד רב אשי מתירוצו של רבא, משום דרב אשי ס"ל דאף בל"ת שבמקדש אמרינן עשה דוחה ל"ת.

הדין, דלא אמרינן אין עונשין מן הדין אלא בעונש בידי אדם אבל בעונש בידי שמים לא עכ"ל, מבואר מדברי המזרחי כדברי האוההח"ק הנ"ל, דבכרת אמרינן עונשין מן הדין.

והאחרונים האריכו בזה אי בכרת אמרינן עונשין מן הדין, עיין בספר אתוון דאורייתא (כלל כ"ה), וספר בית האוצר (ח"א כלל נ"ט) ושם (כלל ס' אות ט'), ובספר שדי חמד ח"א מערכת א' (אות כ"ח), הביא דברי המזרחי והאוההח"ק הנ"ל דס"ל דבמיתה בידי שמים לא אמרינן הכלל דאין עונשין מן הדין, דבכמה דוכתי איתא דגם במיתה בידי שמים אמרינן דאין עונשין מן הדין, עיין במסכת ב"ב (דף פ"ה:) ברשב"ם ד"ה למעוטי, ובמסכת חולין (דף קט"ו:) בתוס' ד"ה לחמץ, וציין לכמה אחרונים שהאריכו בזה עיי"ש.

וראיתי בספר שדי חמד (ח"א בפאת השדה כלל צ"ד) שהביא לתרץ דברי המזרחי הנ"ל שכתב דבאיסור כרת אמרינן עונשין מן הדין, הלא במסכת מכות (דף ה:) איתא, איש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו, אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אמו ובת אביו מנין, תלמוד לומר ערות אחותו גילה, עד שלא יאמר יש לי בדין, אם ענש על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן, הא למדת שאין עונשין מן הדין וכו' עיי"ש, והרי התם נמי הו"ל איסור כרת ועכ"ז אמרינן דאין עונשין מן הדין.

ובספר אתוון דאורייתא (כלל כ"ה) כתב, דלטעם הליכות עולם הנ"ל דלכן אין עונשין מן הדין שמא ימצא פירכא על הק"ו וענשין ליה בכדי, דבר זה שייך דייקא בעונש בידי אדם, דיש לחוש דלאחר שיענשוהו בידי אדם יתברר שהק"ו פריכא הוא, משא"כ בעונש המסור בידי שמים הרי כלפי שמיא גליא אם הק"ו הגון הוא ומגיע לו עונש או לאו, וממילא בעונש הבא בידי שמים לא שייך הך כללא דאין עונשין מן הדין, משא"כ לטעם המהרש"א הנ"ל, דלכן אין ללמוד עונש מק"ו משום דבעבירה חמורה לא סגי ליה בעונש הקל לכפר על חטאתו אשר חטא, לפי"ז אין סברא לחלק בין עונש שע"י ביי"ד של מטה לעונש בידי שמים עכ"ד.

ומעתה מבואר המדרש, דכאשר שמעו מלאכי השרת פרשת פרה דכתיב בה כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא, דחד לרבות אם נכנס כולו וחד לרבות נכנס מקצתו, ואיצטריך תרווייהו משום דאין עונשין מן הדין, ומוכח מזה דאף בעונש בידי שמים אמרינן אין עונשין מן הדין דהרי טמא הנכנס למקדש עונשו כרת, ומוכח מזה דלכן אמרינן אין עונשין מן הדין משום דעבירה החמורה לא סגי ליה בעונש הקל, ולפי"ז י"ל דעבירת עשה חמורה מעבירת ל"ת, וטעמא דאמרינן עשה דוחה ל"ת מחמת חומר העשה, ולפי"ז היינו דוקא בל"ת דעלמא דקיל, משא"כ בל"ת דמקדש דחמור טובא אינו נדחה מפני עשה, וכיון דס"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, א"כ לא מהני תשובה על חטא דע"ז, ומעתה עשה משה שפיר במה ששיבר הלוחות, ולכן שאלו א"כ למה מת משה ודו"ק.

נתן למולך, מקצת זרעו ולא כל זרעו, ויש טעם בזה לתשובת המינים מפני שבמיתת ביי"ד מתכפרין המומתיך, וזה עשה עבירה כל כך גדולה שאין הקב"ה רוצה שיהא לו שום כפרה עכ"ד, וכתב ע"ז המהרש"א, ומזה נראה לתת טעם להא דאמרינן בכל דוכתא אין עונשין מן הדין, דאע"ג דק"ו מידה הוא שנותנה תורה לידרש בה, מ"מ לענין עונש אין לדון כך דאימא זה שעשה עבירה חמורה ממנו אינה מתכפר בעונש המפורש בקלה עיי"ש, ומעתה אין להוכיח ממה שלוקין על הלאו ולא על עשה, דהל"ת חמור מיניה, דדילמא אדרבה משום דעבירת העשה חמורה מעבירת הלאו, לכך לא סגי ליה שיתכפר במלקות, ולפיכך הניחו התורה שיהא נידון לאחר מיתה בעונשים גדולים.

אך בהליכות עולם (שער ד' פ"ב) וקרבן אהרן במדת אהרן (פ"ב חלק י"ג) כתבו, דלכן אין עונשין מה"ד, משום דילמא אית ליה פירכא להק"ו מה שאנחנו לא ידענו ע"כ אין עונשין מה"ד, ועיין בגינת וורדים (כלל א'), ולהאי טעמא שפיר הדרינן לסברא הפשוטה דיש להוכיח דעבירת ל"ת חמור מעבירת עשה, מהא דעל ל"ת איכא עונש ועל העשה ליכא עונש.

היוצא לנו מזה דזה אי הא דאמרינן עשה דוחה ל"ת הוא משום דהעשה חמור מל"ת או מחמת גזירת הכתוב, תליא בהני תרי טעמי להא דאמרינן אין עונשין מן הדין, דלטעם הליכות עולם הנ"ל שפיר מוכח דל"ת חמור מעשה ממה שאין לוקין רק על הל"ת, ולפי"ז הא דאמרינן עשה דוחה ל"ת הוא מגזירת הכתוב, משא"כ לטעם המהרש"א אין הכרח לכך, וי"ל דלכן אמרינן עשה דוחה ל"ת, משום דעשה עדיפא מל"ת עכ"ד.

ועה"פ זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים, איתא בספרי (פיסקא ד'), כל הבא אל האהל זה הבא מקצתו, וכל אשר באהל זה הבא כולו, הא עד שלא תאמר יש לי בדין, אם הבא מקצתו טמא, הבא כולו לא יהיה טמא, אלא אם כן ענשת מן הדין, לכך נאמר כל הבא אל האהל ללמדך שאין עונשין מן הדין עיי"ש, וכתב ע"ז האור החיים הקדוש וז"ל, וקשה לי הלא מה שאנו אומרים אין עונשין מן הדין, הוא על עונש מיתה של ביי"ד של מטה, וכאן לו יהיה שנטמא ונכנס למקדש טמא, הלא מיתתו בידי שמים וכו' עיי"ש, מבואר מהאוההח"ק דבכרת אמרינן עונשין מן הדין.

ובפרשת אמור (כ"ב א) עה"פ אמר אלהם לדרתיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מלפני אני ה', והביא רש"י שם דרשת חז"ל, אין קריבה זו אלא אכילה, דאי אפשר לומר שחייב על הנגיעה שהרי נאמר כרת על האכילה בצו את אהרן (ו-ב) שתי כריתות זו אצל זו, ואם על הנגיעה חייב לא הוצרך לחייב על האכילה וכו', וכתב המזרחי (שם), דליכא למימר דאיצטריך לכתוב כרת במיוחד גבי אכילה משום דאין עונשין מן

הקרוב, אך אי נימא דהוי שלוחי דרחמנא, אמאי צריכים ישראל להיות במעמדן, והרי הכהנים עושים רק שליחות דרחמנא ולא של ישראל, וא"כ מאי מהני ומה מעליותא אם עומד עליו עיי"ש.

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ג:), אמר רב הונא בריה דרב יהושע, הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו (ולא שלוחי דידן ונפקא מינה למודר הנאה מכהן שהכהן מותר להקריב קרבנותיו), דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו, מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדינן ואינהו מצי עבדי, ולא, והא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטיה ושליח מצי משוי, ומשני ולא היא, ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל, עבד שייך בגיטין (אם אינו מקבל גיטו משום דלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחברו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו), דתניא, נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חברו מיד רבו של חברו אבל לא מיד רבו שלו (אם היו שניהם של איש אחד) עכ"ד הגמ'.

ולפי"ז י"ל דלשיטת דס"ל דמעמדות מעכב הכשר הקרבן, ומעתה הישראל העומד שם נחשב כמצווה בקרבנות, ושפיר חשיבי כשייכי בתורת הקרבנות, ולכן מצי משוי שליח לכהנים, ושפיר י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, אמנם אי אין המעמדות מעכבי, נמצא דאין לישראל חלק בהמצוה, ואז עכצ"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא.

ובגליון ישראל סבא (גליון ע) כתב השפיע חיים זצ"ל לפרש הויכוח שהיה בין יוסף להשבטים, דהנה הכתוב אומר וישנאו אותו על חלומותיו ועל דבריו, ולכאורה צריך להבין מה חטאו של יוסף במה שחלם שיהיה מלך שישנאו אותו בשביל זה, ועוד קשה, דאיתא בשבת (טז), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש, מבואר מזה דשנאת השבטים על יוסף היה על הכתנות פסים שעשה לו יעקב אבינו, והרי הכתוב אומר דשנאתם היה על החלומות ועל דבריו.

אולם יש ליישב דשניהם אמת דטענתם היתה כיון דלבש הכתנות פסים דהוא בגדי כהונה, אינו ראוי להיות מלך, וכדאיתא בירושלמי (שקלים פ"ו מ"א) אין מושחין כהנים למלכים עיי"ש, והנה הטעם דאי אפשר לכהן להיות מלך, י"ל דתליא אי ס"ל כהנים שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן, דהנה זה ודאי דמלך הוא שליח דרחמנא כדכתיב כי לה' המלוכה, ואם נאמר דכהנים שלוחי דידן נינהו, א"כ כיון דמלוכה הוא שליח דרחמנא, והוא במעלה יותר גדולה, אין ראוי לכהנים שיתערבו בו, כיון דהם אינם במעלה זו שיהיו שלוחי דרחמנא, משא"כ אי נימא כהנים שלוחי דרחמנא נינהו, שפיר י"ל דגם כהן יכול להיות מלך, ולפי"ז י"ל דיוסף סבר כהנים שלוחי דרחמנא נינהו, לכן שפיר אפשר להיות מלך, והשבטים סברי כהנים שלוחי דידן נינהו, וא"א לכהן להיות מלך, ולזה אמרו המלך תמלוך עלינו, כיון שאתה כהן א"א להיות מלך עכ"ד.

ג) עוי"ל, עפימש"כ בישמח משה (בפרשתן) לבאר מה דאיתא במדרש רבה (י"ט-י), א"ר יוסי ברבי חנינא, אמר לו הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחר חקה וכו', אמר ר' יוסי ברבי חנינא, רמז שכל הפרות בטלות ושלך קיימת, הענין הוא, כי בכל מצוה יש תיקונים, וכל התיקונים הם לתועלתנו וכו', וכל התיקונים הם על ידי הכוונות, ולפי"ז יעלה על הדעת שאותם אשר אינם יודעים לכוון, אינם פועלים בעשיית המצוה ח"ו וחס שלא להזכיר וכו', אך מחסד הקב"ה שאם אחד עושה מצוה עד"ז כבר עשה סולם לכל העושים מצוה ההוא שיעלה בסולם ההוא אף שאין אתה יודע איך ומה ולמה וכו', ועד"ז כל תפילתינו הולכים עד"ד כוונת אנשי כנה"ג, וכן אמירת תהלים עד"ד כוונת דוד המלך ע"ה, וא"כ אם יהיה מצוה שלא יעשה בשום פעם בכוונה הראויה באמת שלמותה נעדרת ולא תועיל, א"כ מפני שמה זכה להתגלות הטעם והיה פרה הראשונה נעשית בכוונתו והיא סולם לכל הפרות שיהיה, ע"כ היתה טהרה ממנה, אבל אלוהי זה היה נעדר שלמותה ואין טהרה ממנה והיתה המצוה נמנעת, ע"כ אמר ויקחו אליך דהיינו על ירך היא הלקיחה משום דלך אני מגלה וגו', והיינו שכל הפרות בטלות דמעצמם הם דבר בטל רק ושלך קיימת בכל הפרות עיי"ש.

ובספר הפלאה עמ"ס כתובות (דף כ"ד) ד"ה רש"י ד"ה דאיסור עשה כתב, דכמו דאיכא עשה לכהנים לברך את ישראל, ה"נ איכא מצות עשה לישראל להתברך מן הכהנים, וכן מצינו בכל מקום, אע"ג דבתורה אינו מפורש הצווי אלא על העושה, המצוה על שניהם, כגון ביבם יבמה יבא עליה והמצות עשה גם עליה עיי"ש, ומזה הוכיחו האחרונים דכל מצוה שא"א לקיימו אלא על ידי סיוע מאחר, נחשב המסייע למצוה כאילו הוא מצווה בדבר.

ואיתא בתענית (דף כ"ז), לפי שנאמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי, וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות, על כל משמר משמר היה מעמד בירושלים של כהנים ושל לויים ושל ישראלים עיי"ש, אך נחלקו אי הוי לעיכובא או לא, דמלשון הרמב"ם בהל' כלי המקדש (פ"ה-ה"א) משמע דאינו מעכב, וכ"כ בחידושי המאירי (ס) בשם גדולי המפ' וציין שם שהוא דעת הראב"ד, אך במסכת תענית (ס) נראה דנחלקו בזה שם, ועיי"ש (דף כ"ז), ברבינו חננאל שהביא מירושלמי דמוכח דלכו"ע מעכב, וכן בספר גבורת ארי נקט לעיכובא עיי"ש, ובספר גבורת ארי הנדפס עם הערות וצינונים מידידי הרה"ג מוהר"ר משה טרכטמן שליט"א ציין למש"כ השיטה מקובצת במסכת ערכין (דף י"א. אות ו) בשם הרא"ש דמעמד אינו מעכב עיי"ש.

ובספר מעשי למלך על הרמב"ם (ס) כתב, דאיבעיא לן במסכת נדרים (דף ל"ה) אי כהני שלוחי דידן נינהו או שלוחי דרחמנא עיי"ש, ולפי"ז י"ל דבשלמא אי ס"ל דהוי שלוחי דידן, ניחא דבעינן שיהא עומד עליו כדי שיהא הכהן השליח של בעל

להדליק הגדיש ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים ידידה דהא קרי כאן כי תצא אש שלם, ואמאי מחייב הרי מת, ומת לאו בר חיובא היא, אלא לאו שמע מינה דלאו כמאן דאדליק השתא בידים חשבינן ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ליה, וכן הדין לענין שבת, דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה בידים בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב עכ"ל.

ולפי"ז י"ל לפימש"כ התוס' במסכת שבועות (דף י"ז) ד"ה או אין צריך, גבי לבישת כלאים, דכיון דתחלת הלבישה היה ע"י מעשה חייב אח"כ מלקות על כל שעה כדי פשיטה ולבישה, דחשוב הכל כמעשה, ואע"ג דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מ"מ בכה"ג חייב, והא ודאי דאין הפי' דהוי כאלו עשה המעשה אח"כ בשהייתו, אלא דחשוב כאלו עשה הכל בשעת הלבישה כמובן, ומשו"ה כולהו חשיבא כמעשה ולוקה, ולפי"ז בנידון דידן חיוב מלקות אלבישת בגדי כהונה שלא בשעת עבודה הוי בשעת הלבישה, וקדים לחיוב ממון, ובכה"ג לא אמרינן אינו לוקה ומשלם, דבכה"ג ל"ש לומר קם ליה בדרכה מיניה עכ"ד.

היוצא לנו מזה דאי ס"ל אשו משום חציו וע"כ דחיובו הוא משום דבשעה שיצא החץ מתחת ידו מיד באותה שעה נעשה הכל, דלא יתכן דחשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, דא"כ הו"ל למיפטריה דהרי בסוף אנוס הוא שאין בידו להחזירה, ובכה"ג דמחייבין אותו על תחילת המעשה, ומהאי טעמא שפיר מדליקין את הנר בע"ש וכדברי הנמוקי, ולפי"ז א"ש הא דכהן שפיגל במזיד חייב בתשלומין, ואעפ"י דלוקה משום בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, דלא שייך בזה קלב"מ, כיון דאיסור כלאים מתייחס אל תחילת הלבישה, והו"ל איסור כלאים קודם לחיוב תשלומין, וי"ל כשיטת הרמב"ם דבגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקין עליו, אבל אי ס"ל אשו משום ממונו דלא ס"ל סברא הנ"ל דהאיסור שנתהוה בסוף מתייחס אל תחילת המעשה, ולפי"ז הדקל"ד אמאי אמרינן דכהנים שפיגלו במזיד חייבין בתשלומין, נימא קלב"מ, ועכצ"ל דמאן דס"ל אשו משום ממונו ס"ל כשיטת הראב"ד דבגדי כהונה מותרת שלא בשעת עבודה, ומשו"ה שפיר חייבין ממון על הפיגול דהרי אין כאן חיוב מלקות.

ואיתא במסכת שבועות (דף י"ז), אמר עולא אמר ר' יוחנן, תמידין שלא הוצרכו לצבור (שלקחום ממעות תרומה הלשכה ותנן אין פוחתין משה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים וכשמגיע ר"ח ניסן לא היו מקריבין שוב קרבנות צבור ממעות התרומה של אשתיך ונמצאו בכל שנה ושנה ארבעה טלאים בלשכת הטלאים ממעות התרומה הישנה והיינו לא הוצרכו לצבור להקריב בשנה שבה), נפדין תמימין (להכשירן בשנה זו מחללין אותן על מעות חולין ואותם המעות ילכו למותר התרומה ישנה שעושין מהן רקועי פחים ציפוי לבית קדש הקדשים וכיון שיצאו לחולין חוזרים ולוקחים אותם ממעות תרומה חדשה ויקרבו בשנה זו), ופריך, וכי קדושה שבהן (קדושת הגוף שבהם דקים לן שאינה מתחללת בלא מום) להיכן הלכה וכו', אמר רבה, לב בית דין מתנה עליהן (בשעת לקיחה

ובספר מגלה עמוקות (סוף אופן קצ"ג) כתב, ולכן מת משרע"ה בחוץ לארץ בשביל חטא דמכירת יוסף, כיון דעיקר הגורם במכירת יוסף היה לוי ומשה בא משבט לוי, לכן נענש משרע"ה שלא נכנס לא"י עיי"ש, ועיין בשער החצר (סי' תל"ו) שכתב, דאע"ג דגם שמעון היה עם לוי בהעצה דמכירת יוסף, מ"מ משמעון כבר נפרע ממנו יוסף בעצמו, כדכתיב ויקח מאתם את שמעון וגו', ורק לוי לא נענש ולכן נענש משרע"ה דהוא משבט לוי עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דכששמעו מלאכי השרת פרשת פרה אדומה, דכל הפרות יהיו נקראים על שם משה, ומוכח מינה כיסוד ההפלאה הנ"ל, ולפי"ז י"ל דבני ישראל יש להם שייכות בתורת קרבנות, ושפיר י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, והצדק הוא עם השבטים, וליכא חטא דמכירת יוסף, ולכן שאלו א"כ למה מת משה ודו"ק.

ד עוי"ל, דנודע פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בהל' כלאים (פי' ה"ב) ובהל' כלי המקדש (פ"ח ה"ב) בכהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, דהרמב"ם ס"ל דלוקין משום כלאים דלא הותרו בבגדי כהונה אלא בשעת עבודה, והראב"ד ס"ל דהותרה כלאים אצל בגדי כהונה, ואפילו שלא בשעת עבודה מותר לילך בבגדי כהונה עיי"ש, ועיין במסכת מנחות (דף מ"א) בתוס' ד"ה תכלת דעת ר"ת דס"ל כשיטת הראב"ד עיי"ש, ובתוס' מסכת חולין (דף ק"י) ד"ה טלית, ובתוס' ישנים מסכת יומא (דף ט"ז) ד"ה תיפוק ליה, וברא"ש בהלכות קטנות הלכות ציצית (סי' ב) עיי"ש.

ובשו"ת חת"ס חיוור"ד (סי' ס"ט) הביא להקשות בשם תלמיד אחד, אהא דתנן במסכת גיטין (דף נ"ד), דכהנים שפגלו במקדש מזדיין חייבין עיי"ש, ולכאורה לפי שיטת הרמב"ם הנ"ל דבגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקין עליהם, א"כ הכא שפיגל הקרבן ונפסל, נמצא דהיו עליו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה ולוקה עליו, ולפי"ז איך אמרינן דמשלם הא קיי"ל במסכת כתובות (דף ל"ב) דאינו לוקה ומשלם עכ"ק.

ובשו"ת בית שערים חאו"ח (סי' ט"ז ד"ה ועוד נ"ל) כתב לתרץ, דאיתא במסכת ב"ק (דף כ"ב), אתמר, ר' יוחנן אמר, אשו (השולח את הבערה) משום חציו (חייבו הכתוב דאיהו קעביד דהוי כוורק חץ), וריש לקיש אמר, אשו משום ממונו (כשורו וכוורו שהזיקו) וכו' עיי"ש, וכתב הנמוקי יוסף (דף י' מרפי הרי"ף) וז"ל, ואי קשיא לך, א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת, וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת, ולפי"ז הרי הוא כאלו הבעירה הוא בעצמו בשבת, וכל שכן הוא, דאילו הכא לא נתכוון להבעיר גדיש של חבירו כלל, והכא עיקר כוונתו היא שתדלק ותלך בשבת, כי נעיינ במילתא שפיר לא קשיא לך, שהרי חיובו משום חציו כוורק חץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל ולא חשבינן ליה מעשה שמכאן ולהבא, דאי חשבינן ליה הוה לן למיפטריה דאנוס הוא שאין בידו להחזירה, וה"נ אילו מת קודם שהספיק

דלא ליקדשו קדושת הגוף אלא הצריכין לשנה), ולהלן (דף י"א): פריך, מי אמרינן לב בית דין מתנה עליהן, והרי פרה (אדומה) דתניא פרה (אדומה) נפדית על כל פסול שבה (אם אירע בה שום פסול), מתה תפדה, נשחטה (חזן למקומה) תפדה, מצא אחרת נאה הימנה תפדה, שחטה על גבי מערכתה (בהכשר בהר המשה ובמקום הברוק לה מקבר התהום) אין לה פדייה עולמית (מאחר שנעשית כהכשר גנאי הוא להוציאה לחולין), ונימא לב בית דין מתנה עליהן שיפדו בלא מום וכו' עיי"ש.

ובשו"ת בית יצחק חיו"ד (ח"ב סי' אות א) העיר השואל על דברי רשיו"ל שכתב דלכן אין לה פדייה עולמית משום דגנאי הוא להוציאה לחולין, הלא למ"ד שחיטת פרה פסולה בור, והכהן העושה את הפרה צריך ללבוש בגדי הדיוט כמש"כ הרמב"ם בהל' פרה אדומה (פ"ב ה"ב), א"כ י"ל דמשו"ה בשחטה ע"ג מערכתה אסור לפדותה, שהרי אם יפדוה הו"ל חולין למפרע ונמצא שלבש הכהן בגדי כהונה שלא לצורך וקעבר על איסור כלאים עכ"ל.

ולפלפולא י"ל, דמפרה אדומה דחזינן דאין לה פדיון והטעם כמש"כ רש"י משום דגנאי הוא להוציאה לחולין, מוכרח דמשום איסור כלאים אין לחשוש דבגדי כהונה גם שלא בשעת עבודה אין עובר עליהם משום כלאים וכשיטת הראב"ד.

ובספר בית האוצר ח"א (כלל ר"ד ד"ה ודע דיש לעיין) העיר, דפלוגת ריו"ח ור"ל אי אשו משום חציו או משום ממונו, לשיטתייהו אזלי בהא דפליגי במסכת יומא (דף ע"ד) אי חציו שיעור אסור מה"ת או מדרבנן, דלכאורה קשה למ"ל קרא במסכת שבת (דף כ"ד): דשריפת קדשים אינו דוחה יו"ט (וברש"י שם הו"א דעשה דשריפת קדשים דוחה הל"ת דלא תעשה כל מלאכה) תיפ"ל דבלא"ה ל"ש כאן עשה דוחה ל"ת כיון דל"ה בעידנא, דבמשהו הראשון שהוא מבעיר הרי עובר על איסור הבערה ואילו מצות שריפת קדשים אינה מתקיימת רק בשעה שנשרף כזית כדמוכח במסכת פסחים (דף מ"ט), אמנם אי ס"ל דח"ש מותר מה"ת י"ל דצריך קרא בגוונא דאיכא נותר בכזית מצומצם, ואז מיד כששורף משהו קיים המצוה כיון שתיכף כשנשרף קצת שוב לא נותר שיעור של איסור תורה, וא"כ ככה"ג שפיר מקרי בעידנא והו"א דעשה דוחה ל"ת וע"ז איצטריך קרא דאין שורפין קדשים ביו"ט.

אמנם הך מילתא אתיא שפיר לר"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת, אבל לריו"ח דס"ל דח"ש אסור מה"ת הדקל"ד מדוע צריך קרא דשריפת קדשים אינו דוחה יו"ט, ולכן הוצרך ריו"ח לסבור דאשו משום חציו וכסברת הנימוקי יוסף דהו"ל כנעשה מיד כל הבערה וכאילו הכל נשרף ברגע הראשון, וא"כ גם לענין שריפת קדשים אמרינן דכל מה שעתידי להישרף נחשב כאלו נשרף מיד בהתחלת הבערה ולכן שפיר מקרי בעידנא, ומשו"ה שפיר איצטריך קרא לאסור שריפת קדשים ביו"ט, אמנם ר"ל דס"ל חצ"ש מותר מה"ת שפיר ס"ל דאשו משום ממונו עכ"ד.

ואיתא במד"ר בראשית (פ"ד-ו), מה דבתם רעה הביא יוסף אל אביו, ר' מאיר אומר חשודין הן על אבר מן החי וכו' עיי"ש, וכתב בספר שמע יעקב פרשת וישב (דף ק"ז) דהשבטים לא אכלו אבר מן החי אלא חצי שיעור, וס"ל כריש לקיש במסכת יומא (דף ע"ד) דחציו שיעור מותר מה"ת, וכדאיתא במסכת חולין (דף ק"ב), אמר רב, אבר מן החי צריך כזית, מאי טעמא אכילה כתיבה ביה, ובפחות מכזית פטור, אבל לריו"ח דס"ל דחציו שיעור אסור מה"ת, אפילו בפחות מכזית איכא איסורא ככל איסורין שבתורה, ולכן חלק עליהם יוסף משום דס"ל כריו"ח דחציו שיעור אסור מה"ת עיי"ש.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דכששמעו מלאכי השרת פרשת פרה, דתמן תנינא נשחטה על גבי מערכתה אין לה פדייה עולמית, והטעם כתב רשיו"ל משום דגנאי הוא לה, וקשה אמאי לא אמרינן דלכן אסור לפדותה משום דעיי"ז יתברר דהכהן ששחט עבר על איסור כלאים דבגדי כהונה, וע"כ דליכא איסור כלאים בבגדי כהונה שלא בשעת עבודה, ומעתה ניחא המתני' דכהנים שפגלו מזידין חייבים לשלם, דלא קשיא דנימא קלב"מ משום שלוקה על כלאים, ולא איצטריך לתרץ דלכן לא שייך קלב"מ כיון דהאיסור מתייחס לשעת לבישה, משא"כ חיוב תשלומין מתהווה רק בשעת פיגולו, דז"א דלא אמרינן הסברא דאיסור כלאים מתייחס אל תחילת המעשה, דלא ס"ל כמ"ד אשו משום חציו, אלא כמ"ד אשו משום ממונו, ולפי"ז ס"ל דחציו שיעור מותר, וא"כ הצדק הוא עם השבטים, וליכא חטא דמכירת יוסף, ולכן שאלו א"כ למה מת משה ודו"ק.

ה) עוי"ל, דאיתא במסכת בכורות (ו:) גמל הנולד מן הפרה, טהור, דכתיב גמל טמא הוא (וסתם גמלים נולדים מן הגמלה וכתב הוא דמשמע) הוא טמא ואין טמא (גמל) הנולד מן הטהור (פרה) טמא אלא טהור, ר' שמעון אומר גמל גמל שני פעמים (אחד בתורת כהנים ואחד במשנה תורה), אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה, ורבנן האי גמל גמל מאי עבדי ליה, חד לאסור עצמו, וחד לאסור חלבה (של גמלה), ור' שמעון לאסור חלבו מנא ליה, נפקא ליה מאת הגמל (משמע את הטפל לגמל ויישו חלבו), ורבנן אתים לא דרשי כדתניא שמעון העמסוני היה דורש כל את ואת שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש (מכל דרשות שדרש דכל אתין באין לרבות וזה אין מה לרבות בו), עד שבא ר"ע ולימד את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, אלא מעתה טעמא דרבנן מגמל גמל, ור' שמעון מאת הגמל, הא לאו הכי הו"א חלב דבהמה טמאה שרי, מאי שנא מהא דתניא, הטמאים (אלה הטמאים) לכן בכל השרץ ה"א יתירא. לאסור צירין (שומן הדג) ורוטבן וקיפה שלהן (ריסוקין בשר וקפלוטות שבשולי קדירה), ומשני, איצטריך, סד"א הואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא, דאמר מר דם נעכר ונעשה חלב, וכיון דחידוש הוא (דמעיקרא הוה דם והאוכלו כבדת והשתא מישתרי) בבהמה טמאה נמי לישתרי קמ"ל, ופריך הניחא למ"ד דם נעכר ונעשה חלב וכו' עיי"ש.

ובמסכת נדה (דף טו) איתא, דם נעכר ונעשה חלב דברי ר"מ, ר' יוסי אומר, אבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עליה עד עשרים וארבע חודש, א"ר אלעאי מאי טעמא דר"מ (כלומר מניל לרימ דדם נעכר ונעשה חלב), דכתיב מי יתן טהור מטמא (חלב מדם) לא אחד (בתמיה כלומר יחודו של עולם), ואידך דריש לה למי הנדה שהמזה ומזין עליו טהור והנוגע טמא עיי"ש, מבואר מזה, דפרה אדומה שמטהר טמאים ומטמא טהורין, וע"ז קאי קרא מי יתן טהור מטמא, ולא לענין דם נעכר ונעשה חלב, ולא אמרינן דחלב בא מן הדם, וא"כ היתר חלב טהורה לא הוי חידוש, וממילא ליכא הו"א לומר דחלב בהמה טמאה תישתרי, ומעתה לא איצטריך את הגמל לאסור חלבה, ומעתה לא דרשינן אחי"ן וכשמעון העמסוני שפירש ולא דרש את ה"א תירא לרבות תלמידי חכמים, ועיין בספר יציב פתגם פרשת חקת עה"פ ויקחו אליך פרה אדומה.

והטעם דנגזר על משרע"ה שלא יכנס לאר"י, כתב בספר ילקוט ראובני מובא בספר כסף נבחר (פרשת ואתחנן) ובספר לקט יוסף ערך משה (אות ה'), דהוא משום שאמר שלח נא ביד תשלח וסירב ללכת למצרים, ומקור הדבר איתא במד"ר פרשת שמיני (פרשה י"א-ס"ו) אמר רב שמואל בר נחמן, כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים, הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה, ובשביעי אמר לו שלח נא ביד תשלח, אמר לו הקב"ה, משה את אומר שלח נא ביד תשלח, חייך שאני צוררה לך בכנפיך, אימתי פרע לו, ר' ברכיה אמר ר' לוי ור' חלבו, ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לארץ ישראל, ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה עיי"ש, ועיין במדרש תנחומא (פרשת ואתחנן ס"ו) דששה פגמים היו למרע"ה דבשבילם נמנע הימנו לבוא לאר"י וחד מינייהו על מה שאמר שלח נא ביד תשלח עיי"ש.

וכבר האריכו המפ' להמליץ על משרע"ה דלכן לא רצה לילך למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה להיות בגלות היתה על ארבע מאות שנה, כדכתיב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה ואכתי לא הגיע הזמן.

וכתב בספר יושב אהלים (פרשת תצוה), דזה תלוי אי דרשינן את לרבות תלמידי חכמים, דאיתא במסכת פסחים (דף כ"ב:) שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא (אמר מה ארבה לירא עמו) פירש (מכולן וחזר בו מכל ריבויין שדרש דמדה לאו לרבווי אתא כולהו נמי לאו לרבווי אתא), אמרו לו תלמידיו רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה, עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים (שיהא מורא רבך כמורא שמים) עיי"ש.

ומעתה מבואר, דכשמעו פרשת פרה אדומה, דפרה אדומה מטהר טמאים ומטמא טהורין, וע"ז קאי קרא מי יתן טהור מטמא, ולא לענין דם נעכר ונעשה חלב, ולא אמרינן דחלב בא מן הדם, וא"כ היתר חלב טהורה לא הוי חידוש, וממילא ליכא הו"א לומר דחלב בהמה טמאה תישתרי, ומעתה לא איצטריך את הגמל לאסור חלבה, וי"ל דלא דרשינן את, ומעתה ליכא למימר דהגלות הוא בשביל שאע"ה עשה אנגרייא בת"ח, וליכא למימר דהגלות התחיל מלידת יצחק, ולפי"ז אכתי לא הגיע הזמן, ולכן שאלו א"כ למה מת משה ודו"ק.

ואמנם לפימ"ש רשיז"ל פרשת לך (פרשה ט"ז-י"ג) עה"פ כי גר יהיה זרעך, דחשבינן הגלות מלידת יצחק, ומשנולד יצחק עד שישאל יצאו ממצרים הוה ארבע מאות שנה עיי"ש, וכן בפרשת בא (פרשה י"ב-ט) עה"פ ומושב בני ישראל וגו', כתב רשיז"ל וז"ל, אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם, שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה וכו' עיי"ש, וכן איתא במדרש שוחר טוב תהלים (פרשה י"ח) עה"פ עם חסיד תתחסד, א"ר שמואל לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחותו שנאמר ויאמר משה אל ה' בי ה' לא איש דברים אנכי גם אחד, תמול שנים מתמול שלשה, שלשום ארבעה, משלשום חמשה, גם ששה, מאז שבעה,

וכתב בספר קרן אורה (סוד"ה תנאי היא), דלענין משיכה כיון דאשכחן דיש חילוק בזה בין פרה לעגלה, דבעגלה בעי שתמשוך ובפרה לא בעינן משיכה, ה"ה בשאר עבודות הוי כל חד כדיניה עיי"ש, ויש להמתיק, לפימ"ש כ"כ בבעל הטורים עה"פ אשר לא עלה עליה על וז"ל, על כתיב חסר לומר שאפילו לא משכה

דעשה דתשובה דוחה הל"ת דעבירה, וכ"ז תינח בשאר עבירות דליכא רק מעשה העבירה, דהמחשבה ל"ה עבירה, דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה כדאיתא במסכת קידושין (דף ל"ט), וליכא רק חד ל"ת שפיר אמרינן דהעשה דתשובה דוחה הלאו, משא"כ בע"ז דהמחשבה נמי נחשב לחטא כאלו עשה מעשה, דכתיב לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, וכתב המהרש"ל בביאורו על הסמ"ג (ל"ת א) דמהאי קרא ילפינן איסור ע"ז במחשבה, כמש"כ הסמ"ג שלא להעלות במחשבה ח"ו שיש שום אלהים זולת ה', דכן משמע לך אפילו כשגלוי לך לבד דהיינו במחשבת לבך עיי"ש, נמצא דבכח דע"ז יש בה ב' לאוין, מה שחשב לעבוד ע"ז, ועצם המעשה שעבד לע"ז, וכיון דאמרינן דאין עשה דוחה שני לאוין לכן אמרינן דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה עיי"ש.

והפמ"ג בספר שושנת העמקים (כלל ב) הביא דברי הפנ"י במסכת ביצה (דף ה) דנקט בפשיטות דעשה דוחה ב' לאוין, מהא דאמרינן במסכת נזיר (דף מ"ח:) מה לי חד לאו מה לי תרי לאוין עיי"ש, וכתב ע"ז הפמ"ג דאי מהתם ילפת נמצא דפליגי בכך ר"י ור"ע, (דהתם ילפינן מקרא נזיר וכן כה"ג מטמאין למת מצוה, ור"ע מצריך לימוד מיוחד לכ"ג שהוא נזיר שמתא למת מצוה, ור"י אמר דכין דילפינן לנזיר ולכ"ג ממילא דגם כ"ג שהוא נזיר מטמא דמה לי חד לאו ומה לי תרי לאוין, הרי דר"ע שפיר מחלק בין לאו אחד לתרי לאוין), וא"כ הדרינן לכללא דהלכה כר"ע מחבירו עיי"ש, והאריכו בזה האחרונים.

והרמב"ם בהל' כלאים (פ"ה הל"א) כתב, המלביש את חברו כלאים, אם היה הלוּבש מזיד, הלוּבש לוקה, והמלביש עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, ואם לא ידע הלוּבש שהבגד כלאים והמלביש מזיד, המלביש לוקה והלוּבש פטור עכ"ל, ומקורו בתוספתא מכות (פ"ג ט"ז), ומהר"י קורקוס כתב הטעם משום דכתיב לא תלבש שעטנו קרי ביה לא תלביש עיי"ש, ומש"כ הרמב"ם שאין המלביש לוקה כי אם כשלבשו שוגג, וכמו שכתב שם דטומאת כהן אין המתמא לוקה כי אם כשהמתמא שוגג, תמה הכס"מ שם דמנא ליה הא, ומפשט התוספתא מוכח דאין חילוק רק דאפילו כשהלוּבש מזיד איכא עבירה בפני עצמו להמלביש, וכתב באתון דאורייתא (כלל ב) דלפי"ז נמצא ג"כ דהלוּבש כלאים לעצמו לוקה שמונים משום מלביש ומשום לובש, וכ"כ המנחת חינוך (מצות הקנ"א) עיי"ש, ולפי"ז קשה על דעת הר"ש מקינן בספר הכריתות דאין עשה אחת דוחה ב' ל"ת, ואמאי הרי עיקר דין עדל"ת ילפינן מכלאים בצניצת ושם הרי הוי שני לאוין משום מלביש ומשום לובש עכ"ק.

ומו"ר הגאון האדיר מווייטצען זצ"ל בספרו אלף דבר כתי" (אות שפ"א) כתב, דהכס"מ כתב משום דכתיב לא תלבש שעטנו קרי ביה לא תלביש, וכדאמרינן במסכת נזיר (דף מ"ד) דהמגלה את הנזיר עובר ג"כ בלאו דכתיב ותער לא יעבור על ראשו קרי ביה לא יעבור דהיינו שאדם אחר אסור להעביר שער הנזיר עיי"ש, ולפי"ז י"ל לפי"מ דכתב רשיז"ל במסכת קידושין (דף י"ה:) דר"ש דס"ל יש אם למקרא, היכא דלא מכחשי אהדדי דרשו שניהם

בעול אלא עלה עליה לבד פסולה עכ"ל, וי"ל ככוונתו, דאף דילפינן גז"ש עול עול והתם בעי עד שתמשוך, גלי הכא קרא במה שכתב על חסר שכל עבודות שפוסל בפרה (דילפינן להו מהאי קרא שהם בכלל עול) פוסל אפילו לא משכה.

ובזה יש ליישב הא דבש"ס (שם) מעיקרא קאמר שאני פרה דילפינן עול עול מעגלה וכו', והקשה בקרן אורה, דהא אדרב יהודה אמר רב קאי, שמחלק בין עגלה לפרה דלא בעי עד שתמשוך, וע"כ דסבר כתנא דיליף מגופה דפרה ולא מעול עול וכדמסיק עכ"ק, ולהנ"ל י"ל, דשפיר סבר מגז"ש ויליף מעל חסר כתיב, ומשום דסבר יש אם למסורת, וסוגיא דלהלן רצה ליישב גם למ"ד יש אם למקרא, דלדידיה לא דרשינן הכתיב חסר אלא משום דיליף מגופה של פרה.

והנה קרח בא בטענה כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' שכולם ראויים להשראת השכינה, ולזה נמי לקח טלית שכולה תכלת שהתכלת דומה לכסא הכבוד כמבואר במסכת מנחות (דף מ"ג), ורמז בכך שהכלל כולו יכול לזכות לראיית פני השכינה, וכמו שאמרו (שם) כל הזריז במצוה זו זוכה ומקבל פני השכינה כתיב הכא וראיתם וכו', וראיה לכך ממה שנאמר יראה כל זכורך את פני האדון ה', ודרשינן מקרא ומסורת יראה יראה כדרך שבא לראות כמבואר במסכת סנהדרין (דף ד:) וז"ש פרשת פרה אדומה ראה דייקא, היינו דרשינן שם המסורת אשר לא עלה עליה על חסר כתיב (כפי הנראה בכתב במסורת ולא כפי הנשמע במקרא), וה"נ דרשינן המסורת יראה כל זכורך שרואים פני השכינה, ומזה טעה לחלוק על משה באמרו כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' עכ"ד בשו"ת דברי יציב.

והבאנו מש"כ המפרשים הטעם שמשא לא נכנס לארץ ישראל, משום ששיבר הלוחות, אמנם הקשו ע"ז, דהא מבואר במסכת שבת (דף פ"ז) הטעם דמשה שיבר הלוחות, שדרש ק"ו, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה עיי"ש, ולפי"ז שפיר עבד משרע"ה בשבירת הלוחות, ואמאי נענש ע"ז שלא יכנס לא"י, אך כתבו התוס' (ד"ה ומה פסח), דאין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מלידתם להם התורה ולהחזירם בתשובה עיי"ש, ולפי"ז חטא במה ששיבר הלוחות ולכן נענש שלא יכנס משום זה לא"י.

אמנם דבר זה אי מהני תשובה על חטא דע"ז או לא תליא אי ס"ל עשה דוחה שני לאוין או לא, דבספר חמודי צבי (פרשת מטות) כתב הטעם דעל חטא דע"ז לא מהני בתשובה, לפי"מ דאיתא במסכת יומא (דף פ"ג), א"ר יוחנן, גדולה תשובה שדוחה את ל"ת שבתורה (לא יוכל בעלה הראשון וגו'), שנאמר לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' עיי"ש, ולפי"ז הטעם דמועיל תשובה על עבירה משום דאמרינן

דס"ל דבא רק לתקן איזה מצות עשין (מר ומר כדאית ליה) ס"ל כל כ"ד משמע, ומשו"ה משתמע קרא דובכל אשר אמרתי כל כל דהוא דבאיזה מצוה מיוחד תשמרו עכ"ד.

ואיתא במסכת שבת (דף פ"ח:), דכשעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפניו וכו' מה אנוש כי תזכרנו וגו' תנה הודך על השמים וכו' עיי"ש, וכתבו המפרשים, דטענתם היתה שהתורה נתת להם מכח דינא דבר מצרא, דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים, ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים בהתורה עפ"י שורת הדין, [עיינן בספר בני יששכר במאמרים לחג השבועות (מ"ב אות י"ט) עיי"ש].

ובספר יציב פתגם (פרשת שמני) כתב לבאר מה דאיתא במסכת שבת (ס"ט), דמשה רבינו השיב על תביעת מלאכי השרת ואמר רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה וכו' לא יהיה לך אלהים אחרים, בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת גלולים, שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו, כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות, שוב מה כתיב בה, לא תשא, משא ומתן יש ביניכם, שוב מה כתיב בה, כבוד את אביך ואת אמך, אב ואם יש לכם, שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאוף לא תגנוב קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם וכו' עיי"ש.

ולכאורה צ"ב סברת מלאכי השרת, וכי לא ידעו שרוב מצוות התורה אי אפשר לקיימן רק בעולם הזה בבעלי גוף חומרי, והיאך עלה על דעתם לקבל התורה, אך י"ל דסברו דאעפ"י שאי אפשר להם לקיים המצוות הקשורים בעניני הגוף והגשם, מ"מ יכולים לקבל המצוות וחלקי התורה דשייך קיומם גם בשמים ממעל, כגון מצות אהבת ה' ויראת ה' ותלמוד תורה וכדומה.

אך י"ל דזה תליא בפלוגתת ריו"ח ור"ל, דאיתא במסכת סנהדרין (דף ק"א.) עה"פ (ישעיה ה-ל"ד) לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק, אמר ריש לקיש למי שמשירי אפילו חק אחד (פלשמו נידון בניהם), אמר ר' יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי (אין הקב"ה רוצה שיהא דן את ישראל כל כך לכף חובה), אלא אפילו לא למד אלא חק אחד עיי"ש, וי"ל דמלאכי השרת ס"ל כו' יוחנן דבחוק אחד סגי להנצל ממדת הדין, ומינה דכל מצוה ומצוה חשיב בפני עצמה, ולכן רצו לקבל אותן המצוות דשייכו בהו, ומשה רבינו השיבם כדעת ר"ל דצריכין לקיים כל התורה כולה כי תורת ה' תמימה וכיון שהם אינן שייכים בכמה וכמה מצוות אינם יכולין לקבל את התורה עיי"ש.

ובספר פני יצחק (ח"ו דרוש ג' לשבת זכור דף ג ע"ג) כתב, דריו"ח ור"ל פליגי בפירוש הכתוב בפרשת תבוא (פרשה כ"ח-ט"ו), והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקיך לשמר לעשות את כל מצותיו וחוקותיו וגו', אם כל היינו כולו ולא מקצתו או דכל היינו אפילו כל

מקרא ומסורת, וא"כ ה"ה הכא דליכא סתירה שפיר מחייב משום לובש ומשום מלביש, אבל למ"ד דדריש רק יש אם למסורת לא נוכל לחייבו ב' רק משום המסורת, ולפי"ז יוצא לנו דבר חדש דאי ס"ל יש אם למקרא ילפינן מכלאים בציצית דעשה דוחה ב' לאוין, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת אז אמרינן דדחי רק חד לאו עכ"ד מו"ר זצ"ל.

ובזה יבואר המדרש, דכששמעו מלאכי השרת פרשת פרה, דדרשינן שם המסורת אשר לא עלה עליה על חסר כתיב (כפי הנראה בכתב במסורת ולא כפי הנשמע במקרא), ומעתה ס"ל דרק בחד לאו אמרינן עשה דוחה ל"ת ולא בשני לאוין, ולפי"ז לא מהני תשובה על חטא דע"ז, ומעתה עשה משה שפיר במה ששיבר הלוחות, ולכן שאלו א"כ למה מת משה ודו"ק.

*****

וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם: ואיתא במדרש, אלמלא מי מריבה לא נתנה תורה לישראל, מובא בספר אספקלריא המאירה ובספר בתי נפש, והוא פלאי.

והנבס"ד, עפימש"כ בספר דברי מהרי"א אסאד (פרשת וילך), דגבי משה לא מצינו רק דעבר על עשה דכתיב ודברתם אל הסלע, ועל עשה לא ענשינן רק בעידן רותחא כמבואר במסכת מנחות (דף מ"ג.), אלא דצריכין למודעי דהגמ' דסברי דלא מענשין אעשה ודאי לא סברי להא דפירש"י עה"ת פרשת משפטים (פרשה כ"ג-י"ג), עה"פ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו וז"ל, לעשות כל מצות עשה באזהרה שכל שמירה בתורה אזהרה היא במקום לאו עיי"ש, מבואר מזה דהוסיף הכתוב אזהרה לא תעשה על קיום מ"ע שיהא במ"ע גם ל"ת מלבד חיוב העשה שבו, דא"כ ודאי לא שייך לומר דלא מענשי על עשה, שהרי לא נמצא בכל התורה עשה לחוד, דבכל עשה יש בו ג"כ ל"ת עיי"ש.

ובמכילתא ובילקוט דרשו על הפסוק ובכל אשר אמרתי אליכם וגו', למה נאמר לפי שהוא אומר ושמת את השלחן וגו', והיינו ליתן ל"ת בדברים הנראים כמו תיקון ועצה טובה דומיא דושמת את השלחן, ר"א אומר לעשות מצות עשה אזהרה שכל שמירה שבתורה אזהרה היא, וכיו"ב דרשו עוד כמה דרשות עיי"ש, וכתב המזרחי דהני תנאי בהא קמפלגי, מר סבר לא בא רק ליתן ל"ת על כל מ"ע שבתורה, ומר סבר ליתן ל"ת על דברים הנראים כמו תקון ועצה טובה דומיא דושמת את השלחן בלבד, ולא על כל מצ"ע שבתורה עיי"ש.

וכתב בספר אמרתי אחכמה (אופן כ"ז), די"ל דפליגי אי כל כוליה משמע או כל כל דהוא משמע, דלמ"ד דבא הכתוב ליתן ל"ת על כל מ"ע שבתורה ס"ל כל כוליה משמע, וכיון דכתיב ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו מוסב על כל המצות כולן, אבל מאן

הוא במשמע, והוא פלוגתא דתנאי במסכת סנהדרין (דף ע"ה), תנו רבנן הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת, בין בבת אחת בין בזה אחר זה כולן פטורין, ר' יהודה בן בתירא אומר בזא"ז האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו, אמר ריו"ח ושניהם מקרא אחד דרשו, ואיש כי יכה כל נפש אדם, רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש (וכיון דמתחלה סייעו הראשונים בהריגתו ליכא כולה נפש במכת האחרון), וריב"ב סבר כל נפש כל דהוא נפש (אפילו מקצתה) ומיהו היכא דהכהו בבת אחת לא קטלינן לכלהו דאיש כי יכה אמר רחמנא ולא שנים שהכהו) עיי"ש, הרי דפליגי אם לישנא דכל היינו כולו במשמע ללא שיור כלל, או דכל אפילו מקצתו משמע, ולפי"ז י"ל דבזה פליגי ריו"ח ור"ל, דר"ל ס"ל כרבנן דכל כולו משמע ולכן דרש דצריך לקיים כל התרי"ג מצוות, ואם חיסר אחד מהם נופל לגיהנם, וריו"ח ס"ל כריב"ב דכל אפילו כל דהוא משמע ולכן אפילו במצוה אחת ניצל מן הדין עכ"ד.

ובכן יבואר כוונת המדרש, דמהא דחזינן דמשה נענש על מי מריבה, ולכאורה על עשה לא מענשין רק בעידן רותחא, וע"כ דהקרא ובכל אשר אמרתי אליכם אתיא ליתן ל"ת על כל עשה, ומעתה ס"ל כל כוליה משמע, וצריכין לקיים כל התורה כולה, ומה"ט נדחו מלאכי השרת מקבלת התורה משום דלא שייך בהם קיום כל המצוות, נמצא דעל ידי מי מריבה זכו בני ישראל לקבלת התורה ודו"ק.

(ב) עוי"ל, עפ"מ ש"כ בספר יציב פתגם (בפרשתן) להבין סיבת הדבר שהכה משה את הסלע במטהו, ולא קיים את ציוויו של הקב"ה לדבר אל הסלע, דכוונתו היתה להראות לישראל את כח הצדיקים חכמי התורה שמעשיהם גדולים יותר ממעשי הקב"ה, ואילו היה רק מדבר אל הסלע להוציא מימיו לא היה בכך אלא מעשה הקב"ה בלבד, ולכן הכה את הסלע שיצורף לזה מעשה הצדיקים, ולמד משה לעשות כן, דאיתא במדרש תנחומא פ' תזריע (ס"ה), מעשה ששאל טורנוסורפוס הרשע את ר' עקיבא, איזו מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם, א"ל של בשר ודם נאים, א"ל למה אתם מולין, א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה, הביא לו ר"ע שבליים וגלוסקאות, א"ל אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם אין אלו נאים יותר מן השבליים וכו' עיי"ש, וביארו המפ" עפ"מ דאיתא בכתובות (ה), דגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, ולכך חפץ הקב"ה שיהא גמר שלימות האדם במעשי בני אדם דייקא.

אך בש"ך על התורה פרשת בראשית (פרשה י"א) כתב דלכן אין הולד יוצא מהול ממעי אמו, דהנה בילקוט שמעוני פ' משפטים (אות שמ"ט) איתא, וגר לא תונה ולא תלחצנו וגו', חביבין הגרים, שלא מל אברהם אבינו אלא בן צ"ט שנה, שאלו מל בן שלשים או בן עשרים לא היה גר יכול להתגייר מבין שלשים ומעלה, לפיכך גלגל הקב"ה עמו עד שהגיעו לצ"ט שנה שלא לנעול דלת בפני הגרים הבאים וכו' עיי"ש.

ולפי"ז כתב בספר דברי שמואל (ס"פ לך לך) לפרש הפסוקים, ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו וגו' בעצם היום הזה נימול אברהם ר"ל דוקא בעצם היום הזה שהוא בן צ"ט שנה הובחר אברהם לימול עצמו ולא קודם לזמן זה, ומפרש הכתוב מילתא בטעמא ולמה באמת נימול בן צ"ט שנה ולא בן כ' או ל' שנה, ומפרש הכתוב מאת בן נכר נמלו אתו ר"ל כדי שגם בני נכר יכולים להתגייר ג"כ ולימול ג"כ אף בן צ"ט שנה, דאם היה אברהם נימול כשהיה בן כ' או ל' שנה, אז לא היה יכול בן נכר לימול אלא דוקא לכ' או לל' שנה כמו אברהם, ולא לבן יותר מכ' או ל', כי סבר שמא לא יועיל לגרים מזו והלאה, אבל עכשיו באשר נימול בעצם היום הזה שהוא צ"ט שנה ע"כ גם בני נכר יכול לימול עצמו אף אם יהיה בן מאה שנה כמו שנימול אברהם עכ"ד, ומעתה אם היתה המילה שבה תלויה היהדות נקבעת מבטן ומלידה לא היה שייך ענין גירות, וכדי ליתן מקום לאומות העולם להתגייר, לכן הולד אינו יוצא מהול ממעי אמו.

ולפי"ז י"ל דאי איכא מעלה וחשיבות לקבל גרים, אז י"ל דזהו הטעם שהולד אינו יוצא מהול ממעי אמו כדי ליתן מקום לאומות העולם להתגייר, ומעתה ליכא הוכחה דמעשה צדיקים גדולה ממעשי שמים וארץ, משא"כ אי ס"ל דקשים גרים לישראל כספחת ואין חפץ בהם, א"כ הטעם שלא נולד מהול, משום שהקב"ה חפץ יותר במעשי בני אדם עכ"ד היציב פתגם.

ובספר תורת יפה בקונטרס טוב ויפה (אות ד' לסוכות) כתב, דזה אי מקבלין גרים או לא, תליא בפלוגתא דתנאי אי קהל גרים איקרי קהל, דאיתא במסכת קידושין (דף ע"ב), תנו רבנן, גר נושא ממזרת דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר גר לא ישא ממזרת וכו', מאי טעמא דר' יוסי, חמשה קהלי כתיבי נגבי אזהרת פסולת יוחסין כתיבי בפרשת כי תצא, לא יבא ממזר בקהל ה' (פרשה כ"ג), לא יבוא לו בקהל ה' (שם), לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' (פרשה כ"ג), לא יבא להם בקהל ה' (שם), דור שלישי יבא להם בקהל, (פרשה כ"ג-ט), (מדרשו מצי למיכתבינהו לכולהו בחדא אזהרה וחד קהל לא יבא ממזר ועמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם וגבי מצוי ואדומי דור שלישי יבא להם בכס, דרשינן מינה חד לכהנים וחד ללוים וחד לישראלים (דאי הוה כתיב חד הו"א כהנים קאמר אבל לויים מותרים ואי כתיב תרי הו"א לויים וכהנים אבל לישראלים לא), וחד למישרי ממזר בשתוקי (אעפ"י שזה ודאי וזה ספק לא חיישינן שמא זה כשר ואסור לישא ממזרת דהכי דרשינן בקהל ודאי הוא דלא יבוא ממזר הא בקהל ספק כגון שתוקי יבא), וחד למישרי שתוקי בישראל (דרשינן הכי ממזר ודאי הוא דלא יבא בקהל הא ספק ממזר יבא), קהל גרים לא איקרי קהל (דלא אייתר לן קרא לקהל גרים), ור' יהודה, כהנים ולויים מחד קהל נפקא (דשבת אחד הם ואין לקרות קהל חצי השבט), אייתר ליה לקהל גרים.

ואיבעית אימא, הני נמי תרי קהלי נינהו (גבי כהנים ולויים איצטריכו תרי קהלה לדרישה ואפילו הכי אייתר להו חד לקהל גרים), ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל מחד קרא נפקא (חד מקהל ודאי וחד ממזר ודאי), לא יבא ממזר בקהל ה', ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא, בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא (והכי דרשינן לא יבא ממזר ודאי בקהל ודאי הא ממזר

ה"א יתירה להרבות שעה ראשונה, אחרונה ליום ששי ראשונה לשבת וכ"כ במתנות כהונה עיי"ש].

ובהואיל משה פרשת בהעלותך (אות ל"א) כתבנו, דזה אי דרשינן יום הששי לתנאי או לתוספת שבת תליא בזה, דהנה הר"ן בביצה (דף ט"ז: מדפי הרי"ף) כתב וז"ל, ולי נראה כיון דצותה תורה תוספות, צריך להוסיף מחול על הקודש איזה זמן חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק, שאל"כ לא היה צריך להזהיר על תוספות, וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמרינן ספד"א לחומרא מה"ת היא עכ"ל, וכתב המנחת חינוך (מצוה שי"ג אות ט), דמבואר מדברי הר"ן דלמאן דס"ל ספד"א מה"ת לקולא, אין צריך להוסיף תוספות שבת קודם בין השמשות, כי גם מה ששובת ממלאכה בזמן בין השמשות סגי בזה לתוספת, דהרי מדין תורה מותר בעשיית מלאכה בין השמשות, ואע"ג דהוי ספק ולחומרא, מ"מ אינו אלא מדרבנן עיי"ש, וכ"כ הפמ"ג בא"א (סי' דס"א סק"ח), דלשיטת הרמב"ם דספד"א מה"ת לקולא סגי בתוספת בין השמשות עיי"ש.

והנה במדרש דדרש יום הששי לדין תוספת שבת משמע דבעינן להוסיף מבעוד יום, שהרי דרש לה מקרא דיום הששי זו שעה יתירה וכו' דמשמע שיוסיף מזמן שהוא ודאי יום, ולפי"ז י"ל דהנך תרי דרשות פליגי אי ספד"א מה"ת לקולא או לחומרא, דר' יודן במדרש ס"ל דספד"א מה"ת לחומרא, וא"כ זמן התוספות הוא מבעוד יום ודאי וכמש"כ הר"ן, ולכן שפיר דרש יום הששי זו שעה יתירה שמוסיפין וכו' דהרי חיוב התוספת הוא בזמן יום הששי ודאי, משא"כ ר"ל דס"ל דספד"א מה"ת לקולא, וא"כ סגי בתוספת שבת בזמן בין השמשות, וממילא לא שייך לאוקמי קרא דיום הששי לדרשא דתוספת שבת, ולכן דרש לה להך דתנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית.

ומעתה יבואר דברי המדרש, דמדחזינן דמשה נענש על מי מריבה, משום דאמרינן גדולים מעשה שמים וארץ ממעשה צדיקים, ומעתה הטעם דהתינוק אינו יוצא מהול ממעי אמו, כדי ליתן מקום לאומות העולם שיתגיירו, וע"כ דס"ל דמקבלים גרים, וס"ל קהל גרים אקרי קהל, וספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, ומעתה לא שייך לאוקמי קרא דיום הששי לתוס' שבת, וע"כ דאתיא דהקב"ה התנה תנאי במעשה בראשית, ומה"ט נדחו המלאכים מלקבל את התורה, וניתנה לישראל, ובכך אלמלא מי מריבה לא ניתנה תורה לישראל אלא היה ניתן למלאכי השרת ודו"ק

להערות: hoilmoshe@gmail.com

ספק בקהל ישראל ודאי או ממזר ודאי בספק קהל יבא) עיי"ש, ולפי"ז למאן דס"ל דקהל גרים אקרי קהל, לדידיה י"ל דבדואי ראוי לקרבם ולהכניסם לדת ישראל, כיון כשנכנסו לצל כנפי השכינה יהיו כקהל עדת ישראל לכל דבר, ומהיכי תיתי שלא לקבלם, משא"כ למאן דס"ל דקהל גרים לא אקרי קהל, וכיון דלאחר שנתגיירו עדיין לא נחשבים כישאל ממש, שפיר י"ל דאיכא גריעותא לקבלם לעדת ישראל עכ"ד

ובספר אור חדש (סג) כתב, דר' יהודה ור' יוסי פליגי אי ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא או לחומרא, דר' יוסי ס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא, ע"כ צריך ליה תרי קראי להתיר ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל, דליכא למילף חד מחבריה דהוי ילפינן מאשם תלוי דספיקא לחומרא, אבל ר' יהודה ס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, א"כ סגי חד קרא להתיר ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל, וקרא דמיותר אתיא לאסור גר בממזרת דקהל גרים אקרי קהל עיי"ש, וכ"כ הפר"ח (סי' ק"י) כללי ספק ספיקא.

ואיתא במסכת שבת (דף פ"ח: ב) דבשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו, אמרו להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו תנה הודך על השמים עיי"ש, והמפ' כתבו (עין ראש דוד בשלח, שמע יעקב במדבר) דטענת המלאכים היתה שהם צריכים לקבל התורה מכח דינא דבר מיצרא עיי"ש.

ובספר שארית יעקב (פ' במדבר) כתב להשיב על טענת המלאכים, לפי"מ דקיי"ל בחו"מ (סי' קע"ה סכ"ו) דאם הלוקח רוצה לבנות בה בתים, ובן המיצר רוצה לזורעה, הלוקח זוכה משום ישוב הארץ ואין בה דין בן המיצר, ואיתא במסכת שבת (דף פ"ח:) אמר ר"ל מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למ"ל (מאי שנא דכתיב ה"א ביום גמר מעשה בראשית), מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו עיי"ש, וברש"י עה"פ יום הששי כתב וז"ל, הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה עכ"ל, וכיון דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית אם מקבלים ישראל התורה מוטב ואם לאו יחזור לתוהו ובוהו, א"כ שפיר קבלו ישראל התורה דישוב הארץ עדיפא מבן המיצר עכ"ד.

אמנם מצינו במדרש רבה בראשית (פרשה ט"ז), ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, אמר ר' יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש ובה נגמרה מלאכת העולם על כן כתיב הששי [ופרש"י